

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija) magistrantūros studijų programa,

Irma Rauckytė

TĖVŲ POŽIŪRIS Į LOGOPEDO TEIKIAMĄ PAGALBĄ

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
doc. dr. A. Garšvienė*

2010

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* logopedo darbo veiklos analizė, aptartos logopedo funkcijos specialiojo ugdymo sistemoje, aprašyta logopedinės pagalbos reikšmė ikimokyklinėje įstaigoje, išnagrinėta logopedo bendravimo ir bendradarbiavimo samprata, aptartas šeimos vaidmuo ugdymo procese, išanalizuota Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyminė bazė.

Anketinės apklausos *metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip logopedo teikiamą pagalbą vertina tėvai, auginantys kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus, kurie lanko bendrojo lavinimo ar specialiąsias ikimokyklines įstaigas. Atlikta *statistinė* (Kruskalio – Wallio, χ^2 testo) *duomenų* analizė.

Tyrime dalyvavo 187 tėvai, kurių vaikai lanko bendrojo lavinimo ar specialiąsias ikimokyklines įstaigas Panevėžio mieste.

Empirinėje dalyje nagrinėjamas tėvų požiūris į logopedo teikiamą pagalbą: tėvų įtraukimas ir dalyvavimas vaiko kalbos ugdymo procese, tėvų nuomonė apie logopedo veiklą.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad tėvai sutinka, jog jie turėtų dalyvauti vaiko kalbos ugdyme, tačiau retai dalyvauja šiame procese. Tik iškilus įvairioms problemoms, siekdami sužinoti, kaip vaikui sekasi pratybų metu, tėvai kreipiasi į logopedą. Tačiau didesnioji dalis visgi teigia norintys aktyviau įsitraukti į vaiko kalbos ugdymą.
2. Ne visi tėvai vertina logopedą kaip specialistą, nes ne visada įmanoma įveikti kalbos sutrikimus. Tačiau pritaria nuomonei, kad vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, reikalinga logopedo pagalba mokantis taisyklingai kalbėti, ir ją vertina teigiamai. Dauguma tėvų teigia, kad vaikui laiku pradėtos kalbos trūkumo įveikimo pratybos, laiku sulaukė reikiamos kitų specialistų pagalbos. Tėvai sutinka, kad vien logopedo darbo neužtenka. Siekiant geresnių kalbos rezultatų, svarbios ir vaiko galimybės.
3. Lyginant tėvų dalyvavimą įstaigų atžvilgiu, paaiškėjo, kad dėl žymesnių vaiko kalbos sutrikimų kalbos ugdymo procese aktyvesni ugdymo dalyviai yra specialiosios įstaigos ir specialiosios grupės tėvai nei bendrojo lavinimo įstaigos tėvai. Nepriklausomai nuo tėvų dalyvavimo vaiko kalbos ugdyme, dauguma visų įstaigų tėvų sutinka, kad logopedinė pagalba vaikams reikalinga. Vis dėl to, didžioji dalis specialiosios grupės tėvų mano, jog vaikas, turintis kalbos problemų, gali savarankiškai išmokti kalbėti ir sėkmingai mokytis mokykloje.

Esminiai žodžiai: specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai, kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai, ikimokyklinis ugdymas, ugdymo dalyviai: tėvai, logopedai, bendradarbiavimas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. LOGOPEDO VEIKLOS TEORINIAI NAGRINĖJIMO ASPEKTAI	
MOKSLINĖJE LITERATŪROJE	9
1.1. Lietuvos Respublikos juridinis specialiojo ugdymo reglamentavimas.....	9
1.2. Logopedo funkcijos specialiojo ugdymo sistemoje.....	12
1.3. Logopedinės pagalbos reikšmė ikimokyklinėse įstaigose.....	16
1.4. Logopedo vertinimas ugdymo proceso dalyvių atžvilgiu.....	20
1.5. Logopedo bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais.....	22
1.6. Šeimos vaidmuo ugdymo procese.....	25
2 skyrius. TĖVŲ POŽIŪRIS Į LOGOPEDO TEIKIAMĄ PAGALBĄ IKIMOKYKLINĖSE	
ĮSTAIGOSE	29
2.1. Tyrimo metodika.....	29
2.2. Respondentų pasiskirstymas.....	30
2.3. Tėvų žinios apie vaiko kalbos ugdymą.....	32
2.4. Tėvų nuomonė apie jų dalyvavimą vaiko kalbos ugdyme.....	44
2.5. Tėvų nuomonė apie logopedo veiklą.....	45
Išvados	50
Rekomendacijos	51
Literatūra	52
Summary	59
Priedai	61

Ivadas

Mokslinė problema ir jos aktualumas. Atkūrus valstybingumą Lietuvoje prasidėjo naujas politinio, socialinio, ekonominio gyvenimo raidos etapas. Įvyko socialiniai pokyčiai ir švietimo sistemoje. Pradėta puoselėti specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių ugdymo drauge su bendraamžiais, integruoto mokymo, auklėjimo bei įdarbinimo idėja (Karvelis, 1994). Vystantis Vakarų šalių idėjoms Lietuvoje, buvo sukurta teisinė bazė,¹ reglamentuojanti specialiųjų poreikių vaikų ugdymą, jų integraciją į bendrojo lavinimo įstaigas.

Martišauskienės teigimu (2008), šiandien ikimokyklinis ugdymas yra reikšmingas sėkmingai vaikų socializacijai. Į vaiką orientuotos ikimokyklinės įstaigos jau paplitusios visame pasaulyje. Jų tikslas – tenkinti individualias vaiko reikmes ir puoselėti demokratijos idealus bei principus. Į vaiką orientuotos, specialiųjų poreikių vaikams atviros ikimokyklinės įstaigos siekia atskleisti kiekvieno ugdytinio vidines galias (Daniels, Stafford, 2000). Kaip teigia „Lietuvos švietimo koncepcija“ (1993), ikimokyklinėse įstaigose atliekamas platus prevencinis darbas: siekiama kuo anksčiau atskleisti raidos sutrikimus, pasitelkus tėvus, globėjus bei specialistus, laiku suteikti specialiąją pagalbą.

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo procese dalyvauja daug institucijų: šeima, ugdymo įstaiga, bendruomenė, kurios tarpusavyje susijusios ir papildo viena kitą. Hansen, Kaufmann, Saifer (1997) nuomone, šeimos nariai – pirmieji ir didžiausios įtakos turintys vaiko ugdytojai. Anot Gevorgianienės (2003), Ališauskienės, Miltenienės (2003), šeimos vaidmuo ugdymo procese ypač ryškus, kai kalbame apie neįgalius vaikus, šeimų įtraukimas į vaiko ugdymo procesą tiesiog būtinas. Kaip teigia Hansen, Kaufmann, Saifer (1997), šiuolaikinės demokratinės visuomenės piliečiai – tai žmonės, kurie nelieka nuošalyje, o patys priima sprendimus vienu ar kitu klausimu. Tad tėvų požiūris į vaiko ugdymąsi, taip pat ir į specialistą, geriausiai atsiskleidžia, kiek jie patys dalyvauja ugdymo procese (Bagdonas, Brazauskaitė, Gevorgianienė, Girdzijauskienė, Kašalynienė, 2003).

Ikimokyklinėse įstaigose ugdymo procese svarbus vaidmuo tenka ne tik grupių auklėtojams, bet ir specialistams, dirbantiems su specialiųjų poreikių vaikais. Dauguma ikimokyklinių įstaigų specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų turi kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Siekiant užtikrinti pilnavertį kalbos ugdymą, reikšminga yra logopedinė pagalba. Logopedo funkcijos nurodo: bendradarbiauti su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų tėvais, konsultuoti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų tėvus (globėjus,

---

¹ LR švietimo įstatymas (2006), LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998), Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka (2000), Asmenų specialiųjų poreikių įvertinimo tvarka (2000), Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka (2000), Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (2000), LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004), Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas (2004).

rūpintojus)². Norėdamas patirti maksimalią ugdymo sėkmę, logopedas į savo veiklą turi stengtis įtraukti ir vaiko tėvus (Gevorgianienė, 2003). Kuo aktyviau bus įtraukti tėvai, tuo kalbos ugdymas bus efektyvesnis.

Pasak Miltenienės, Ruškaus, Ališausko (2003), Vakarų Europos šalyse ir Jungtinėse Amerikos Valstijose jau septintajame dešimtmetyje specialiųjų poreikių vaikų tėvams, bendraujant su specialistais, buvo sudaryta daugiau galimybių įtraukti į vaiko ugdymo procesą, sustiprinta tėvų teisė dalyvauti priimant specialiųjų poreikių vaikui svarbius sprendimus.

Nuo 9-ojo dešimtmečio JAV ir Vakarų Europos šalyse pagausėjo tyrimų, padedančių atskleisti tėvų įtraukimą į vaiko ugdymo procesą ir partneriško bendradarbiavimo specifiškumą, galimybes, sunkumus (Kroth, Edge, 1997; A. P. Turnbull, H. R. Turnbull, 1997; Pruitt ir kt., Garriot ir kt., 2000) (cit. Ališauskienė, Miltenienė, 2004). Tyrimai parodė, kad, nepaisant palankaus teisinio pagrindo, tėvai vis dar jaučiasi nepilnaverčiai ugdymo sistemos dalyviai. Lazarevic, Kopas-Vukašinov (2007) tyrė mokyklos ir tėvų, auginančių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos turinčius vaikus, bendradarbiavimą. Autorės teigė, kad informacijos aptarimas, tėvų ir pedagogų nuomonių išsakymas, keitimasis patirtimi yra svarbios prielaidos, kuriant bendradarbiavimo santykius. Smith, Dempsey, Rous, Printz (2003) teigė, kad norint geresnių darbo rezultatų specialistų veikloje, pirmiausiai reikia orientuotis į šeimą, būtinas tėvų įtraukimas, jų požiūris.

Epstein (1995) pažymi, jog dauguma šeimų rūpinasi savo vaikais, nori jiems padėti ir siekia įtraukti į bendrą veiklą su specialistais, kaip ir dauguma specialistų nori įtraukti šeimas į vaikų ugdymo procesą. Tačiau specialistai neretai jaučiasi nepakankamai pasirengę dirbti su šeimomis. Ališauskienė (2005) teigia, kad tradiciškai tėvai ir specialistai lyg bijo vieni kitų, nes jų tarpusavio santykiuose galima išvelgti konkurencijos elementų.

Daugelis Lietuvos mokslininkų tyrinėjo įvairius tėvų įtraukimo į vaiko ugdymą aspektus: mokytojų bendradarbiavimą su mokinių tėvais (Kontautienė, 2000, Dapkienė, 2002); Ališauskienė (2003) įvertino tėvų pasitenkinimą ankstyvosios reabilitacijos tarnyba, specialistų išankstinį pasirengimą bendradarbiauti. Tyrimas parodė, kad daugumą tėvų tenkina ART veikla, jie pasitiki specialistais, tiki teikiamos pagalbos prasmingumu, tačiau ne mažiau svarbi ir kita tėvų nuomonė, rodanti, kad teikiamos pagalbos kokybė nepateisina jų lūkesčių. Ušeckienė (2001) nagrinėjo tėvų nuostatas bendradarbiauti su vaikų darželio auklėtojais. Išanalizavusi tyrimo rezultatus, autorė teigė, kad tėvų nuostata į bendradarbiavimą su auklėtojais nėra pakankamai pozityvi. Jie suvokia bendradarbiavimo svarbą ir prasmę, bet menkai gilina savo žinias. Miltenienė (2003) tyrė tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus, nuostatas į

---

² Logopedų, dirbančių mokyklose, bendrieji pareiginiai nuostatai (2006).

specialiąją pagalbą bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrimas parodė, kad didesnė dauguma tėvų palankiai vertina mokykloje teikiamą specialiąją pagalbą, pastebima specialistų pagalbos nauda. Leišienės (2007) atliktas Lietuvos ikimokyklinėse bendrojo lavinimo įstaigose tyrimas parodė, jog tėvai teigiamai vertina pedagogų teikiamą specialiojo ugdymo pagalbą vaikui, tačiau ne visada yra jų laukiami ir įtraukiami į vaiko ugdymą.

Kaip matyti iš analizuotų šaltinių, tėvų pasitenkinimą specialiąja pagalba, jų dalyvavimą ugdymo procese analizavo nemažai užsienio šalių ir Lietuvos mokslininkų. Daug kalbama apie specialiosios pagalbos teikimą, jos efektyvumą bendrojo lavinimo mokyklose. Tačiau reikia pripažinti, kad šiuo požiūriu nepakankamai gerai žinoma situacija, susiklosčiusi ikimokyklinėse įstaigose. Netyrinėtas ikimokyklinių ugdymo įstaigų tėvų, auginančių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus, požiūris į logopedo teikiamą pagalbą, pagalbos efektyvumą ir jos naudą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams.

Pakankamai daug vaikų, turinčių kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, lanko ikimokyklines įstaigas, jiems teikiama specialioji pagalba. Tačiau didelė dalis tokių vaikų, kuriems vis dar reikalinga specialioji pagalba, iš ikimokyklinių įstaigų ateina į mokyklas. Brinkienės (2001) teigimu, į bendrojo lavinimo mokyklų pirmąsias klases ateina 10-40 proc. vaikų, turinčių kalbos sutrikimų.

Vaiko tėvai yra svarbūs ugdymo proceso dalyviai, todėl aktualu atskleisti tėvų požiūrį į logopedo teikiamą pagalbą, jo darbo efektyvumą ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Išskyla probleminiai klausimai: kiek tėvai yra patenkinti logopedo darbu? Kiek jis yra veiksmingas tėvų požiūriu? Kiek tėvai gali padėti efektyvinti sutrikimų įveikimą? Kaip pasiekti, kad tėvai kuo daugiau sužinotų apie kalbos ugdymą?

Tyrimo objektas. Tėvų požiūris į logopedo teikiamą pagalbą ikimokyklinėse įstaigose.

Tikslas – išsiaiškinti, kaip logopedo teikiamą pagalbą vertina tėvai, auginantys kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus, kurie lanko ikimokyklines įstaigas.

Uždaviniai.

1. Taikant teorinę analizę, atskleisti logopedo veiklos ypatumus ikimokyklinėse įstaigose.
2. Taikant anketinę apklausą, atskleisti tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, požiūrį į logopedo teikiamą pagalbą ikimokyklinėse įstaigose.
3. Atskleisti tėvų nuomonę apie jų įtraukimą ir dalyvavimą organizuojant vaiko kalbos ugdymą ikimokyklinėse įstaigose.
4. Palyginti tėvų, kurių vaikai lanko bendrąją ikimokyklinę įstaigą, ir tėvų, kurių vaikai lanko specialiąją ikimokyklinę įstaigą, požiūrius į logopedo teikiamą pagalbą.

5. Pateikti siūlymų dėl logopedų ir tėvų efektyvesnio bendradarbiavimo ir įsitraukimo ugdant vaiko kalbą ikimokyklinėse įstaigose.

Tyrimo dalyviai. Tyrimui atlikti pasirinkta netikimybinė tikslinė imtis. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savanoriškumo ir tyrimo anonimiškumo principais. Tyrime dalyvauja 187 tėvų, auginančių kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus, kurie lanko ikimokyklines įstaigas.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas remiasi socialinės integracijos idėjomis, kurios akcentuoja socialinius santykius ir sąveiką, bendradarbiavimą bei partnerystę tarp specialistų ir tėvų, ugdant specialiųjų poreikių vaikus (Miltenienė, 2005).

Tyrimo metodai. Tyrimas atliekamas teorinės analizės, dokumentų analizės ir anketinės apklausos metodais; atlikta kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė. Duomenys apdorojami naudojantis kompiuterine Microsoft Office Excel programa. Statistinė duomenų analizė atlikta programinės įrangos SPSS (Statistical Package for Social Science) statistiniu paketu.

Pagrindinės sąvokos

Šeima – prigimtine bendruomenė, kurioje vyro ir moters santuoka sudaro pagrindą bendravimui su vaikais ir naminiais patarnautojais (Šalkauskis, 1992a); vienas iš šeimos uždavinių: rūpintis vaikų bendruoju ir profesiniu išsilavinimu, padėti mokyklai mokyti ir auklėti vaikus (Jovaiša, 1993).

Logopedas – asmuo, įgijęs specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus (Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005).

Specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą (LR Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Specialusis ugdymas – specialiųjų poreikių asmenų mokymas, lavinimas bei vertybinių nuostatų formavimas, pripažįstant šių asmenų gebėjimus ir galias (LR Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (LR Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Specialiųjų poreikių asmenys – vaikai ar suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime (LR Specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai – tai žymūs sąlygiškai nuolatiniai bendravimo, kalbėjimo ir kalbos nukrypimai nuo įprastų bendravimo bei kalbėjimo normų. Tik komunikacijos sutrikimams priskiriami sutrikimai, kurių priežastis nėra intelekto, regos ar klausos sutrikimai (Ališauskas, 2002).

Ugdymas – kryptingas poveikis žmogaus dvasinei ir fizinei plėtotei, kurio tikslas parengti jį visuomenės gyvenimui, gamybinei, kultūrinei veiklai (Augis ir kt., 1993); tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Jovaiša, 1993).

Ikimokyklinis ugdymas, jo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius; neprivalomas, teikiamas vaikui nuo 1 m. iki 5 - 6 m. (LR Švietimo įstatymas, 2003).

Integracija – įvairių sutrikimų turintys vaikai įtraukiami į bendrojo ugdymo aplinką ir mokomi drauge su bendraamžiais (Ruškus, 2002).

Požiūris – sąlygiškai pastovi nuomonių, interesų, pažiūrų išraiška, atspindinti asmens individualią patirtį; pažintinis-emocinis asmenybės santykis su tikrovės objektais ir pačiu savimi (Jovaiša, 1993).

Magistro darbe vartojamų sutrumpinimų reikšmės:

SUP – specialieji ugdymosi poreikiai,

TLK - Tarptautinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija,

AKKKA - Amerikos kalbėjimo, kalbos ir klausos asociacija.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (95 šaltinių), reziumė anglų kalba, 2 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės, 15 paveikslų. Prieduose pateikiama anketa tėvams, duomenų lentelės. Darbo apimtis – 61 psl.

1 skyrius. LOGOPEDO VEIKLOS TEORINIAI NAGRINĖJIMO ASPEKTAI MOKSLINĖJE LITERATŪROJE

1.1. Lietuvos Respublikos juridinis specialiojo ugdymo reglamentavimas

Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje, 1992 m. Kultūros ir švietimo ministerija priėmė ir paskelbė Lietuvos švietimo koncepciją. Joje įtvirtintos naujos švietimo vertybinės nuostatos, nauji tikslai ir uždaviniai, numatyti specialiojo ugdymo pertvarkos principai bei gairės. Koncepcijoje teigiama, kad vaikai su negiliais fiziniais ar psichiniais sutrikimais mokomi kartu su sveikais vaikais. Vaikai iš specialiosios mokyklos gali pereiti į bendrojo lavinimo mokyklą. Salamankos deklaracijoje (1994) teigiama, kad kiekvienas specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintis vaikas, įskaitant ir turintį laikinų ar nuolatinių specialiųjų ugdymosi poreikių, turi teisę mokytis bendrojo lavinimo įstaigoje, esančioje arčiausiai jų gyvenamosios vietos, o ugdymas turėtų būti pritaikomas jo individualiems gebėjimams ir poreikiams.

Pasak Ruškaus (2002), peržengus XXI a. slenkstį, Lietuvoje neigaliųjų integravimasis į visuomenę tampa realybe. Neigalių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas, nevyriausybinių tėvų organizacijų įkūrimas ir veikla, profesionalios patirties perėmimas iš užsienio – šie ir kiti veiksniai lėmė, jog susiformavo nauja Lietuvos specialiojo ugdymo situacija. Jau 1991 metais Lietuvos Respublikos Seimo priimtuose Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymuose apibrėžiamas švietimo prieinamumas specialiųjų poreikių asmenims. 1991 m. birželio 25 d. priimtas (1998 m. liepos 7 d. pataisytas, nauja redakcija 2003 m. birželio 28 d) Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Šio įstatymo trisdešimt ketvirtajame straipsnyje pažymima, kad specialiųjų poreikių vaikui jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje įstaigoje.

Švietimo įstatymu įteisinus specialiųjų poreikių vaikų ugdymą bendrojo lavinimo įstaigose ir siekiant kuo sėkmingesnės jų integracijos, 1993 m. patvirtinta Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarka (Strolaitė, 2003). Šiame nutarime pirmą kartą minima, kad SUP turintiems vaikams turi būti pritaikytos dalykų programos, jie gali būti ugdomi visiškos/dalinės integracijos forma, įstaigoje turi būti įkurta specialiojo ugdymo komisija, aptariami kiti su specialiojo ugdymo paslaugomis ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo lavinimo mokyklose susiję klausimai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (1998-07-02 Nr. VIII-854) apibrėžia pedagoginių psichologinių tarnybų vaidmenį, įtvirtina tėvų ir vaikų teisę pasirinkti ugdymo įstaigą ir ugdymosi būdą. Specialieji asmens ugdymosi poreikiai įvertinami

tėvams ir globėjams (rūpintojams) sutikus, paties asmens nuomonės atsiklausus (Labinienė, Aidukienė, 2003b).

Specialiojo ugdymo įstatymą Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 1998 m. Šis įstatymas nustato specialiojo ugdymo sistemos sandarą, specialiųjų poreikių asmenų ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, neformaliojo ugdymo, profesinio ir aukštesniojo mokymo, aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo organizavimo pagrindus. Specialiojo ugdymo įstatymui įsigaliojus, netrukus patvirtinama dauguma jį lydinčių aktų: „Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministrės 2000-10-04 įsakymais Nr. 1221/527/83); „Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000-08-17 įsakymu Nr. 1056); „Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000-02-22 įsakymu Nr. 158); „Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2000-03-16 įsakymais Nr. 259/153); „Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000-08-23 įsakymu Nr. 1057); „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2000-07-05 įsakymais Nr. 916/385). Ši tvarka apibrėžia asmenų pedagoginį, psichologinį įvertinimą ir specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymą bei specialiojo ugdymo paslaugų skyrimą, ugdymo institucijos bei šeimos ar globėjų atsakomybę teikiant šias paslaugas.

Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) specialiąjį ugdymą apibrėžia, kaip specialiųjų poreikių asmenų mokymą, lavinimą bei vertybinių nuostatų formavimą, pripažįstant šių asmenų gebėjimus ir galias. Specialiųjų poreikių asmenys – vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime. Specialieji ugdymosi poreikiai traktuojami kaip pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių. Tuo tarpu Hallahan, Kauffman (2003) teigia, kad specialusis ugdymas – specialiai organizuotas mokymas, atitinkantis neįprastus ypatingojo vaiko ir jaunuolio poreikius. Persson (2003) teigimu, specialiojo ugdymo tikslas – pamažu lavinti svarbiausius pažintinius ir socialinius mokymosi sunkumų turinčio vaiko įgūdžius. Pasak Galkienės (2005), specialusis ugdymas – specialiųjų ugdymo metodų, priemonių ir turinio modifikacijų panaudojimas tenkinant ypatinguosius moksleivio poreikius.

Specialiųjų poreikių vaikų integravimas į bendrojo ugdymo grupes ir klases yra vienas iš demokratėjančios visuomenės požymių, nes visuomenė, nesudaranti tinkamų sąlygų

visiems vaikams pasiekti jų turimą potencialą, negali vadintis demokratine, teigia Kasperavičienė, Sabaliauskienė, Rimkienė (2002). Remiantis specialiojo ugdymo principais (1998), kiekvienas neįgalusis yra vertas pagarbos ir turi vienodas galimybes būti ugdomas ir priimtas į visuomenę. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) aiškiai pripažįstama atvira naujovėms, demokratinėms nuostatomis grįsta humaniška visuomenė, kurios kiekvienas pilietis, nepaisant jo tautybės, rasės ir gebėjimų, yra vertybė. Hallahan, Kauffman (2003) nuomone, kiekvienas neįgalus vaikas turi būti ugdomas mažiausiai varžančioje aplinkoje, kad ugdymo intervencija atitiktų individo poreikius ir neribotų jo laisvės bei vystymosi galimybių.

Dugnienė (1994), Labinienė, Aidukienė (2003b) teigia, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai apibrėžia ne tik suaugusiųjų neįgaliųjų, bet ir specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių vaikų ir jaunuolių teisę mokytis su bendraamžiais, būti ugdomiems arčiausiai jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje įstaigoje, gauti reikiamą pagalbą, specialiąsias mokymo priemones bei kompensacinę techniką, ugdytis pagal individualius vaiko poreikius. Pasak Kasperavičienės, Sabaliauskienės, Rimkienės (2002), Labinienės, Aidukienės (2003a), kiekviena šeima pati sprendžia, kokioje įstaigoje turėtų būti ugdomas vaikas. Šia galimybe pasinaudoti atveria integruoto mokymo sistema. Didesnė atsakomybė už SUP vaiko ugdymą tenka šeimai.

Labinienė, Aidukienė (2003b) nurodo, kad dabartinės užsienio šalys pasirinko SUP turinčių asmenų ugdymo(si) lygių galimybių, švietimo sistemos prieinamumo užtikrinimo kryptį, siekdamas, kad kuo daugiau vaikų ugdytųsi jiems palankioje aplinkoje drauge su bendraamžiais. Ispanijoje, Italijoje, Norvegijoje, Portugalijoje, Švedijoje specialiųjų poreikių vaikai ugdomi drauge su bendraamžiais bendrojo lavinimo įstaigose ir gauna daugybę įvairių specialiojo ugdymo paslaugų. Tik labai retais atvejais vaikai ugdomi specialiosiose klasėse ar įstaigose (Kasperavičienė, Sabaliauskienė, Rimkienė, 2002). Belgijoje, Olandijoje, Bulgarijoje, Latvijoje, Rumunijoje specialiųjų poreikių vaikų skaičius bendrojo lavinimo įstaigose labai nedidelis, todėl sukurtos dvi atskiros švietimo sistemos – bendroji ir specialiojo ugdymo – kurias reguliuoja atskiri įstatymai. Danija, Vokietija, Prancūzija, Estija, Austrija, Islandija, Slovakija, Vengrija, Lietuva užtikrina dviejų sistemų (specialiosios ir bendrosios) funkcionavimą. Šių šalių teigimu, iš nemažo skaičiaus SUP turinčių vaikų tik 1-5 proc. ugdomi specialiosiose įstaigose ar klasėse (Labinienė, Aidukienė, 2003b).

Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) reglamentuoja ir specialiųjų poreikių vaikų ikimokyklinį ugdymą. Kaip teigia įstatymas, specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus (nuo 3 iki 6-7 metų) vaikai, tame tarpe ir sutrikusios kalbos vaikai, ugdomi ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrosiose ar specialiosiose grupėse, specialiosiose ikimokyklinio ugdymo ir kitose

specialiojo ugdymo įstaigose. Specialiųjų poreikių vaikai, neturintys galimybės kiekvieną dieną atvykti į specialiąją ikimokyklinio ugdymo įstaigą, ikimokyklinio ugdymo įstaigos specialiąją grupę ar kitas specialiojo ugdymo įstaigas, gali būti ugdomi šių įstaigų savaitinėse grupėse.

Apibendrinę specialiojo ugdymo teisinę bazę, galima teigti, kad teisinė sistema, atsižvelgus į vaiko galimybes ir poreikius, užtikrina švietimo sistemos prieinamumą specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikams; pripažįsta šių vaikų teisę ugdytis su bendraamžiais, suteikia tėvams ir vaikams pasirinkimo teisę renkantis ugdymo įstaigą, ugdymo formą.

1.2. Logopedo funkcijos specialiojo ugdymo sistemoje

Lietuvoje 2005-2006 m. m. specialiųjų poreikių mokiniai sudarė 10 proc. visų Lietuvos mokinių. Didžiuma (90,6 proc.) mokinių mokėsi bendrosiose klasėse kartu su bendraamžiais, 0,8 proc. mokinių mokėsi specialiosiose klasėse ir 8,6 proc. mokinių mokėsi specialiosiose mokyklose. Didžiausią specialiųjų poreikių vaikų Lietuvoje dalį sudaro vaikai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų (Ališauskas, 2002).

Sutrikusios kalbos vaikai, kaip ir specialiųjų poreikių asmenys, turi teisę: ugdytis ir būti ugdomi, pasirinkti gebėjimus atitinkančią ugdymosi formą ir įstaigą tėvams ar vaiko globėjui pritarus; mokytis pagal savo gebėjimus; lavinti sutrikimą kompensuojančias funkcijas. Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) pateikia specialiųjų poreikių asmenų ugdymo formas:

- visiška integracija, kai specialiųjų poreikių asmuo ugdomas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje klasėje, grupėje;
- dalinė integracija, kai specialiųjų poreikių vaikas ugdomas bendrojo ugdymo įstaigoje sudarytoje grupėje;
- ugdymas specialiojoje ugdymo įstaigoje, skirtoje vaikams, turintiems didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir negalintiems lankyti bendrojo ugdymo įstaigų. Arba tiems, kuriems reikia pasirengti ugdymuisi bendrojo ugdymo įstaigoje;
- ugdymas namuose, jei vaikas neturi sąlygų lankytis bendrojo ugdymo įstaigoje.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2004) teigiama, kad pagalbos vaikams teikėjai yra logopedas, specialusis pedagogas, tiflopedagogas, surdopedagogas. Logopedas pagalbą teikia asmenims, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų (taip pat kochlearinių implantų naudotojams).

Logopedas – asmuo, įgijęs specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus (Logopedas.

Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005). Logopedas teikia specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, taip pat kochlearinių implantų naudotojams (Logopedų, dirbančių mokyklose, bendrieji pareiginiai nuostatai, 2006).

Amerikos kalbėjimo, kalbos ir klausos asociacija (AKKKA) (1995) logopedą apibrėžia kaip kalbos ir kalbėjimo sutrikimų specialistą. Tai yra aukštos kvalifikacijos specialistas, galintis įvairiais būdais padėti asmenims, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Šios profesijos atstovai turi būti ypač gerai pasirengę, turėti klinikinių įgūdžių, įgytų prižiūrint kvalifikuotiems specialistams. Pažymėjimui gauti būtinas magistro laipsnis pagal AKKKA parengtą programą.

Logopedo etatas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje steigiamas, kai bendrojo ugdymo grupėse ugdomi 25-30 sutrikusios komunikacijos vaikai arba 10-12 vaikų, turinčių žymų arba vidutinį kalbos neišsivystymą. Logopedui privalu:

- tirti vaikų kalbą, pildyti kalbos įvertinimo kortelę, tvarkyti sutrikusios kalbos mokinių registracijos žurnalą;
- nustatyti specialiuosius ugdymosi poreikius;
- numatyti artimuosius ir tolimuosius darbo tikslus ir sudaryti komunikacijos sutrikimų šalinimo programas;
- vesti grupines (6-8 vaikai), pogrupines (3-4 vaikai) ir individualias pratybas;
- vaikus, kuriems ištaisytas komunikacijos sutrikimas, išbraukti iš aktyviai pratybas lankančiųjų sąrašų, tačiau juos dar 2-3 mėnesius stebėti;
- bendradarbiauti su pedagogais, psichologu, tėvais sudarant individualias komunikacijos sutrikimų šalinimo programas, teikti jiems metodinę pagalbą;
- informuoti pedagogų tarybą ir tėvus apie darbo su sutrikusios komunikacijos vaikais uždavinius, turinį ir rezultatus, kaupti informaciją apie jų specialiuosius ugdymosi poreikius, turimus įgūdžius ir pasiekimų lygį;
- rengti du kartus per metus darbo ataskaitas;
- tvarkyti savo veiklos dokumentaciją.

Pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas logopedas gali vykdyti savarankiškai arba bendraudamas su savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos ar kitų institucijų specialistais (Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2004).

Išsamiau logopedo teises, pareigas ir kompetencijas pateikia LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 „Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ patvirtinimo (2005 m. kovo 8 d. Nr. V-162)“. Šiame įsakyme teigiama, kad logopedo profesinę kompetenciją sudaro žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, įgyti baigus specialiosios pedagogikos su logopedo specializacija programa. Logopedas turi žinoti: LR

įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius logopedo veiklos sritis ir logopedijos paslaugų teikimą; etikos ir deontologijos reikalavimus; asmens kalbos, fizinės ir psichinės raidos etapus bei ypatybes; kalbėjimo, kalbos, balso ir komunikacijos sutrikimų klasifikaciją, vertinimo bei šalinimo būdus; tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos problemų klasifikacijos TLK - 10 kalbos ir komunikacijos sutrikimų kodus.

Logopedas turi *išmanyti*: sklandaus kalbėjimo įgūdžių specialias metodikas, kurias parenkamos atsižvelgiant į mikčiojimo rūšį ir pobūdį, mikčiojančio asmens ypatumus bei socialinę aplinką; socialinę adaptaciją, bendravimą bei savarankiškumo įgūdžius; įvairius būdus minkštam, kietam ir mišriam balso pradui sudaryti, balso aparatui atpalaiduoti ir koordinuoti, fonaciniam kvėpavimui mokyti, rezonatorių veiklai normalizuoti, taisyklingai tonacijai formuoti bei įtvirtinti (balso sutrikimų atvejais).

Logopedas turi *mokėti*: konsultuoti vaikus ir suaugusiuosius kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ar komunikacijos sutrikimo atvejais; sudaryti individualią kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimo programą; lavinti kalbėjimo procese dalyvaujančių organų judesius; lavinti balso stiprumą, aiškumą, metodiškumą; lavinti girdimąjį suvokimą; sudaryti žodžių garsų analizės ir sintezės įgūdžius; turtinti pasyvų ir aktyvų žodyną; ugdyti kalbos gramatinį taisyklingumą bei rišliąją kalbą; siekti normalaus kalbėjimo tempo (kalbėjimo tempo sutrikimų atvejais) per visas pratybas, apimančias kvėpavimo, balso, artikuliacijos raumenų lavinimo bei relaksacijos pratimus, logopedinę ritmiką, skaičiavimą, dainavimą, inscenizavimą bei kitą žaidybines veiklas (Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005).

Logopedas turi *gebėti*: šalinti arba sušvelninti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus; mokyti tarti gimtosios kalbos garsus pagal specialiąją metodiką ir įtvirtinti jų tarimą skiemenyse, žodžiuose bei rišlioje kalboje; mokyti alternatyviosios (neverbalinės) komunikacijos; atlikti kalbėjimo, kalbos ar komunikacijos tyrimą ir vertinimą pagal tyrimo metodikas; rezultatus bei išvadas žymėti medicininiuose dokumentuose; identifikuoti kalbėjimo, kalbos ar komunikacijos sutrikimą pagal pedagoginę psichologinę ir logopedinę klasifikaciją ir pritaikyti TLK – 10 kodą; taikyti aiškinamąją terapiją; parinkti efektyviausius korekcijos darbo būdus ir metodus pagal individualias paciento galimybes; mokyti taisyklingo kalbinio kvėpavimo; skatinti ir aktyvinti kalbos supratimą bei gebėjimą kalbėti; įveikti vaikų ir suaugusiųjų skaitymo ir rašymo sutrikimus; lavinti sensorinius pojūčius, atliekant bendrą lytėjimo, emocijų, regos, klausos, kalbos bei motorinių funkcijų skatinimą; lavinti regimąją atmintį specifinių rašomosios kalbos ir kitų sutrikimų atvejais; ugdyti kalbėjimo intonaciją, tempą bei ritmą; atpalaiduoti kalbos funkciją nuo slopinimo, taikant kalbos sužadavimo ir aktyvinimo metodus; ugdyti visus kalbos lygmenis ir pažinimo procesus; dalyvauti teikiant

bendras specialistų komandos konsultacijas, kurių metu aptariami vaikai bei suaugusieji, turintys kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimų; teikti konsultacijas bei rengti vaikų ir suaugusiųjų artimųjų darbo namuose rekomendacijas (Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005).

Specialisto pasirengimas, žinios ir gebėjimai yra vieni svarbiausių veiksnių, lemiančių teikiamos pagalbos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims sėkmę (Ivoškuvienė, Makauskienė, Valančiūtė, 2008). Dauguma užsienio mokslininkų pažymi, kad logopedinės pagalbos veiksmingumas susijęs su profesine kompetencija. Manning (1996) (cit. Ivoškuvienė, Makauskienė, Valančiūtė, 2008) nurodo, kad sėkmingai dirbantys logopedai geba parinkti tinkamas ugdymo strategijas ir metodus, teikti paramą savo klientams, atsižvelgiant į individualius asmens poreikius bei skatinti ugdymosi proceso dalyvių motyvaciją viso logopedinės pagalbos teikimo metu.

Tuo tarpu Amerikos kalbėjimo ir klausos sutrikimų asociacijos (1995) dokumentuose išskiriamos tokios logopedinį darbą reglamentuojančios sritys: bendrieji logopedinio *darbo nurodymai* – pratybų trukmė, dažnumas, struktūra, jų kaina; logopedo *asmenybės savybės* – domėjimasis savo profesija, išipareigojimai, atsakomybė, lankstumas, gebėjimas spręsti problemas, noras įgyti naujų žinių ir praktinių darbo įgūdžių; logopedo *žinios* – metodinės ir mokslinės literatūros studijavimas, fenomenologijos žinios, holistinis požiūris į kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčių asmenų ugdymą, logopedinės pagalbos proceso planavimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai; specifiniai logopedinio darbo nurodymai – kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų įvertinimo, logopedinės pagalbos teikimo įgūdžiai (Ivoškuvienė, Makauskienė, Valančiūtė, 2008).

LR švietimo ir mokslo ministro įstatyme „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2004) teigiama, kad pagrindinė logopedo darbo forma yra pratybos: individualios (1 vaikas), grupinės (5-8 vaikai), pogrupinės (2-4 vaikai).

Apžvelgus mokslinę literatūrą, galima išskirti šias pagrindines logopedo funkcijas ikimokyklinėje įstaigoje: logopedas įvertina vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimus, pildo kalbos įvertinimo korteles, sudaro vaikų, turinčių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, sąrašą; sudaro individualiąsias, pogrupines bei grupines specialiųjų poreikių vaikų kalbos ir kitų komunikacijos ugdymo programas; bendraudamas su pedagogais, specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais asmenimis, specialistais numato specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tikslus ir uždavinius, jų pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius specialiuosius mokinių poreikius bei galimybes.

1.3. Logopedinės pagalbos reikšmė ikimokyklinėse įstaigose

Viena reikšmingiausių žmogaus psichinio tobulėjimo pakopų – kalbos vystymasis (Teresevičienė, Gedvilienė, 2003). Pasak Galkienės (2005), kalba ugdymo procese atlieka labai reikšmingą vaidmenį, nes kalbos dėka atsiskleidžia paslaptingas ir uždaras asmens dvasinis pasaulis. Tai žmonių komunikacijos ir mąstymo priemonė, svarbi bendraujant, priimant, saugant, apdorojant ir perduodant informaciją. Vaikas vartoja kalbą, norėdamas išsakyti norus, prašymus, siekdamas bendrauti. Pasak Garšvienės (1996), Ivoškuvienės, Kaffemanienės ir kt. (2003), bendravimas mus sieja su kitais žmonėmis, padeda tenkinti socialinius poreikius, tai pagrindinis intelektinės, kalbinės, emocinės ir socialinės raidos veiksnys. Tai ypatinga vaikų ir suaugusiųjų veikla, padedanti vaikui pažinti aplinką, patirti teigiamų emocijų, visapusiškai tobulėti.

Sutrikus kalbos funkcijai, sutrikdoma galimybė visaverčiai mokytis. Logopedinė pagalba teikiama vaikams, turintiems kalbos ir komunikacijos sutrikimų, neatsižvelgiant į tai, ar kalbos sutrikimas yra pirminis, ar lydi kitą raidos sutrikimą. Logopedinės pagalbos pobūdis priklauso nuo konkretaus mokinio poreikių. Ikimokykliniame ir jaunesniame mokykliniame amžiuje logopedinė pagalba dažniau apsiriboja taisyklingo garsų tarimo formavimu, aukštesnėse klasėse išryškėja skaitymo ir rašymo sutrikimai (disleksijos bei disgrafijos) (Galkienė, 2005). Kaip teigia autorė, logopedo uždavinys – ugdyti natūralią vaiko sąvokų suvokimo ir operavimo jomis raidą, turtinti žodyną kitais, vaikui palankiais būdais sudarant sąlygas visaverčio mąstymo galimybei. Kai mokiniai negali įprastu būdu kalbėti, logopedo užduotis – pritaikyti alternatyviosios komunikacijos sistemą.

Remiantis Andrijanovos ir Vilkienės (1990), Garšvienės ir Ivoškuvienės (1993), Garšvienės ir Bukantienės (1996), Dailidienės (1997), Robertson ir Weismar (1999), Burneckienės ir Kaffemanienės (2001), Hallahan ir Kauffman (2003) (cit. Bankauskienė, Jegelevičienė, 2006) teiginiais, galima apibrėžti ikimokyklinės įstaigos logopedo veiklą: įvertinti vaiko kalbos lygį bei bendravimo gebėjimus; įveikti kalbinius trūkumus; naudoti žaidybines veiklas, ugdant vaikų kalbą; ugdyti sutrikusios kalbos vaikų asmenybės ypatybes; formuoti ne tik kalbinius, bet ir socialinius ugdytinių gebėjimus; sukurti vaikų bendravimo motyvus; skatinti ugdytinius bendrauti tarpusavyje, remiantis individualiose pratybose išmoktais kalbos garsais, žodžiais, sakiniais.

Logopedo veiklą teikiant specialiąją pedagoginę pagalbą reglamentuoja formalūs dokumentai. Juose teigiama, kad logopedo pagalba apima tokias veiklos sritis: įvertinimo ir specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo; skirtos specialiosios pedagoginės pagalbos strategijos kūrimo ir jos įgyvendinimo; pagalbos mokytojui pritaikant mokymo priemones, ugdymo turinį specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams; konsultavimo ir bendradarbiavimo su kitais

ugdymo proceso dalyviais, mokyklos bendruomenės švietimo (Dėl logopedų, dirbančių mokyklose, bendrųjų pareiginių nuostatų, 2006).

Ališausko, Ališauskienės, Gerulaičio ir kt. autorių atliktas tyrimas (2009) rodo, kad logopedinės pagalbos srityje palankiausiai vertinama logopedo veikla identifikuojant sutrikimus bei tiesioginė pagalba mokiniui padedant įveikti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus. Silpniausiai išplėtotą logopedo pagalbą bendruomenės nariams įtraukiant juos į ugdymo(si) procesą: logopedai linkę apsiriboti individualiu tėvų, pedagogų konsultavimu ir vengti tiesioginio visų ugdymo proceso dalyvių įtraukimo, bendradarbiavimo planuojant pagalbą ir siekiant numatytų tikslų. Didžiausias logopedo pagalbos stiprinimo poreikis nustatytas mokyklos bendruomenės švietimo veikloje ir teikiant pagalbą pedagogams, individualizuojant ugdymą.

Garšvienė, Ivoškuvienė (2003) pabrėžia, kad nemažą dalį ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų bei suaugusiųjų, priklausančių specialiųjų poreikių asmenų grupei, sudaro asmenys, kuriems būdingi kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai.

Komunikacijos sutrikimas – tai santykinai nuolatinis nukrypimas nuo priimtų kalbėjimo, kalbos ir bendravimo normų. Kalbėjimo sutrikimams priskiriami fonetiniai kalbėjimo sutrikimai ir kalbėjimo tempo sutrikimai. Fonetiniai kalbėjimo sutrikimai – tai įvairūs garsų tarimo (fonetiniai) trūkumai, kurie pasireiškia garsų tarimu, vieno garsų keitimu kitais ar visišku garso netarimu (garsas praleidžiamas). Kiti kalbos komponentai – foneminė klausa, žodynas, kalbos gramatinė sandara atitinka vaiko amžių. Šio sutrikimo esmė ta, kad vaikas dėl centrinio ar periferinio kalbėjimo aparato pažeidimo ar funkcinio sutrikimo negali artikuliuoti garsų arba taria juos netaisyklingai. Garsų tarimo trūkumų priežastis gali būti dantų, liežuvio, kietojo ar minkštojo gomurio pakitimai, artikuliacijos aparato raumenų inervacijos sutrikimai, netaisyklingos aplinkinių kalbos mėgdžiojimas ir pan. Dislalija vadinami garsų tarimo trūkumai, kurie išryškėja, kai normali klausa ir normali periferinio kalbėjimo aparato inervacija.

Kaip teigia Garšvienė (1993), Гриншпун (1997), visas dislalijos įveikimo darbas skirstomas į etapus: parengiamasis etapas, naujo garso mokymas, garso įtvirtinimas, garsų diferencijavimas. Parengiamajame etape logopedas vaikus moko atpažinti kitų asmenų taisyklingai tariamas fonemas, kurias dislalikas vartoja netinkamai. Šiame etape logopedas rengia vaiko kalbos aparatą taisyklingam garsų tarimui. Foneminė klausa lavinama priklausomai nuo sutrikimų pobūdžio. Vienų dislaliją turinčiųjų lavinama foneminė klausa ir foneminė analizė, kitiems foneminė klausa ir savo kalbos kontrolė, klausa. Nauji garsai mokomi pamėgdžiojimo, mechaniniu ir mišriu būdais. Kai vaikas išmoksta naują garsą, tada jis jungiamas su kitais garsais. Pirmiausia nauji garsai mokomi tarti skiemenyse, vėliau žodžiuose, sakiniuose. Įveikiant dislalijas vaikas taip pat mokomas diferencijuoti garsus.

Atviroji rinolalija – kalbėjimas pro nosį ir netaisyklingas garsų tarimas dėl gomurio nesuaugimų ar minkštojo gomurio funkcijos sutrikimo. Kai oras nepatenka į nosies ertmę ir vaikas negali išstarti *m*, *n* garsų, o balso tembras yra slopus – uždaroji rinolalija. Ivoškuvienė (1993) teigia, kad rinolalijai įveikti taikomas kompleksinis metodas, kurį sudaro gydomosios ir pedagoginės-korekcinės priemonės. Gydomosios priemonės pašalina pagrindinę priežastį, dėl kurios išsivysto rinolalija. Įveikiant rinolaliją, logopedo darbas skirstomas į du etapus: ikioperacinį ir pooperacinį. Pagrindiniai korekcinio darbo uždaviniai yra vaiko kalbos ugdymas, artikuliacijos aparato paruošimas plokštelės nešiojimui ir plastinei operacijai, gomurio ir ryklės raumenų susilietimo aktyvinimas, minkštojo gomurio lavinimas po operacijos, nosinio kalbėjimo atspalvio šalinimas ir garsų tarimo korekcija bei naujų kalbėjimo įgūdžių įtvirtinimas (Ivoškuvienė, 1993).

Dizartrija – garsų tarimo sutrikimas dėl nepakankamos periferinio kalbėjimo aparato inervacijos. Dizartrijos atveju taikomas kompleksinis metodas, kurį sudaro gydomosios ir pedagoginės priemonės. Gydomosios priemonės padeda pašalinti pagrindinę priežastį, dėl kurios atsiranda dizartrija. Logopedinis darbas skirstomas į du etapus. Parengiamajame etape rengiami artikuliacijos padargai garsų tarimui, ugdomas poreikis kalbėti, aktyvinamas pasyvus žodynas, lavinamos sensorinės funkcijos, vyksta kvėpavimo ir balso funkcijų korekcija, mokoma bendrauti. Antrajame etape ugdomos garsinės komunikacijos galimybės, koreguojama artikuliacija, siekiama atpalaiduoti raumenų įtampą arba ji skatinama, mokoma kontroliuoti kalbos padargų padėtis, lavinamos balso ir kvėpavimo funkcijos, siekiama ugdyti artikuliacinį judesių pajutimą (Ivoškuvienė, 1993). Garšvienė, Jankevičienė (2002), tyrusios logopedinio darželio ugdytinių, turinčių nežymią dizartriją, kalbos gebėjimus, nustatė ženklų kalbos, kalbėjimo pagerėjimą.

Nežymūs sutrikimai ugdymui ir integravimui neturi įtakos. Bendrojo ugdymo įstaigose (mokyklose ar darželiuose) vaikų, turinčių labai žymių tarimo trūkumų, beveik nėra.

Alalija – tai visos vaikų kalbos sistemos neišsivystymas esant normaliai klausai ir intelektui. Alalijos įveikimu rūpinasi ir medikai, ir psichologai, ir pedagogai. Kaip teigia Garšvienė (1993), reikalingas ilgas sistemingas kalbos ugdymo darbas, kol išugdoma pakankama bendravimui kalba. Paprastai alalikų kalbos ugdymo darbas vyksta etapais. Neretai laikomasi skirstymo pagal vaikų kalbos neišsivystymo laipsnius. Pirmajame etape, kuris paprastai trunka metus, aktyvinama vaiko kalba, kaupiamas žodynas, siekiama, kad vaikas dalyvautų pokalbiuose. Antrajame etape, kitais metais, logopedas moko vaiką kalbėti išplėtais gramatiškais sakiniais. Vėliau turtinamas žodynas, taisomas tarimas. Trečiajame etape pagrindinis dėmesys skiriamas rišliosios kalbos ugdymui, kartu įtvirtinant taisyklingų gramatinių

formų vartojimą (Garšvienė, 1993). Klausimų-atsakymų forma taikoma visuose kalbos ugdymo etapuose tuo pat metu padeda įvertinti vaiko įgytus kalbos gebėjimus (Балаева, 1997).

Mikčiojimas – kalbos ritmo ir tempo sutrikimas, atsirandantis dėl kalbos aparato kloninių ar toninių raumenų traukulių. Mikčiojimas įveikiamas įvairiais metodais: gydymas vaistais, psichoterapija, logopedinis darbas, darbas su mikčiojančiųjų tėvais ir artimaisiais. Kaip teigia Ivoškuvienė (1993), logopedinis poveikis yra viena iš pagrindinių kompleksinio metodo grandžių. Logopedinių pratybų tikslas – sudaryti normalios, sklandžios kalbos įgūdžius. Logopedinis darbas yra tiesioginis ir netiesioginis. Netiesioginis logopedinis poveikis – tai visų režimo momentų pajungimas mokytis taisyklingai kalbėti ir aplinkinių asmenų elgesio reguliavimas. Tiesioginis logopedinis darbas – tai grupinės ar individualios pratybos su mikčiojančiaisiais (Ivoškuvienė, 1993). Dell (2000), apibendrinamas ilgametę patirtį, teigia: „Jei mikčiojimą aptiksime, kol jis dar švelnus ir nežymus, tada jam pašalinti reikės mažiau laiko ir pastangų. Tokiems vaikams galima prognozuoti gerą ateitį“ (89-90 psl.). Žutautienės pritarimu (2000), mikčiojimas nugalimas tik intensyviai dirbant. Волкова, Селиверстов (2007) nurodo, jog mikčiojimo įveikimą lemia net 16 veiksnių, tarp kurių sutrikimo etiologija, amžius, logopedo pagalbos laikas, mikčiojimo rūšis ir simptomatika, mikčiojančiojo asmenybė, mikrosocialinė aplinka ir kt.

Kaip teigia Garšvienė, Ivoškuvienė (2003), ikimokyklinio amžiaus vaikams būdingesnis kalbos neišsivystymas bei fonologiniai sutrikimai. Kalbos neišsivystymas – tai visos kalbos sistemos neišlavėjimas, apimantis garsų tarimą, leksiką ir kalbos gramatinę sandarą. Skiriami trys kalbos neišsivystymo laipsniai – nežymus, vidutinis ir žymus. Nežymus kalbos neišsivystymas konstatuojamas vaikams, kurių rišlioji kalba išplėta tik iš dalies. Joje yra nemažai leksinių, semantinių, morfologinių ir fonologinių netikslumų. Vidutiniam kalbos neišsivystymui būdingi tik šnekamosios kalbos pradmenys. Vaikai bendrauja iškreiptais žodžiais, dažnai nelabai supranta kalbą. Žymiam kalbos neišsivystymui būdinga tai, kad vaikai nekalba arba bendrauja (kalba) garsažodžiais, sutrumpintais, labai iškreiptais žodžiais. Reikšdami norus ir mintis, jie vartoja gestus ir mimiką. Kalbos neišsivystymas įveikiamas etapais. Pirmajame etape mokoma suprasti kalbą ir mėgdžiojamosios veiklos pagrindu ugdoma ekspresyvioji kalba (Garšvienė, 1993). Ivoškuvienės, Mamonienės, Pečiulienės ir kt. (1997) sudaryta ir daugelio logopedų išbandyta ženkliai neišsivysčiusios vaikų kalbos bei kitų su kalbos raida glaudžiai susijusių procesų ugdymo programa leidžia teigti, kad per mokslo metus daugumos vaikų kalbos gebėjimai pasiekia vidutinį laipsnį. Antrajame etape toliau tikslinamas kalbos supratimas, mokoma kalbėti gramatiškai taisyklingais sakiniais. Logopedas taiso vaiko tarimą (Ivoškuvienė, 1993). Trečiajame etape vis dar tikslinamas kalbos supratimas, plečiamas žodynas, tikslinama kalbos gramatinė sandara, vaikai mokomi pasakoti, siekiama ištaisyti tarimo trūkumus

(Garšvienė, 1993). Sulėtėjusi kalbos raida – tai lėtesnė kalbos įgūdžių plėtra negu daugumos bendraamžių. Ji būdingesnė lėtesnės psichinės brandos ar turintiems specifinių pažinimo problemų vaikams. Šis sutrikimas įveikiamas remiantis kalbos neišsivystymo etapais.

Fonologiniai kalbos sutrikimai nustatomi ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių mokiniams. Fonologiniai sutrikimai apibūdinami įvairiais garsų tarimo trūkumais ir nesusiformavusiais foneminiais vaizdiniais, t. y., vaikai blogai taria ar diferencijuoja kalbos garsus. Dirbant su vaikais, turinčiais fonologinį kalbos sutrikimą, didesnis dėmesys skiriamas foneminės klausos lavinimui. Perminienė, Urbonienė (2005) numato logopedo darbą su šiais vaikais vieneriems mokslo metams.

Apžvelgus logopedinės pagalbos reikšmę ikimokyklinėse įstaigose, galima teigti, kad būtent ikimokykliniame amžiuje logopedinė pagalba itin svarbi vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, nes kuo anksčiau vaikui bus nustatytas kalbos ar kalbėjimo sutrikimas ir gaus reikiamą specialistų pagalbą, tuo sėkmingiau jis galės mokytis mokykloje.

1.4. Logopedo vertinimas ugdymo proceso dalyvių atžvilgiu

Ugdymo įstaiga yra ypatinga socialinė institucija, kurioje vyksta asmenybės formavimas, jos ugdymo(si) procesas. Svarbiausias vaidmuo šiame procese tenka tiek šeimai, tiek pedagogui bei specialistams. Kaip teigia Sadeckienė (2006), mokytojui visais žmonijos laikotarpiais buvo keliami ypatingi reikalavimai. Visuomenė sąmoningai ar nesąmoningai išskiria mokytoją iš bendros aplinkos, taip išreiškdamą ne tik pagarbą, bet ir atsakomybę už vaikų ugdymą ir auklėjimą. Geležinienės (2006) nuomone, šiandien keičiasi mokytojo vaidmuo – nuo vienintelio informacijos šaltinio mokykloje iki pagalbos teikėjo mokiniams, jiems vadovaujant ir palaikant, taip pat tokios atmosferos sukūrimo, kuri suteikia galimybę emociškai ir intelektualiai vystytis. Kalbant apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymą, svarbus vaidmuo tenka specialiajam pedagogui (logopedui).

Miltenienė (2004) nurodo, kad, siekiant visų ugdymo proceso dalyvių aktyvaus dalyvavimo ugdymo procese, svarbu pasidalinti vaidmenimis: aiškiai apibrėžti kiekvieno dalyvio vaidmenį, pabrėžiant vaidmenų lygiavertiškumą, išsakomus lūkesčius. Visų ugdymo proceso dalyvių aktyvus įsitraukimas ir dalyvavimas svarbus identifikuojant mokinių specialiuosius poreikius, planuojant veiklą, teikiant numatytą pagalbą, vertinant jos rezultatus.

Fisher, Frey, Thousand (2003) (cit. Ališauskas, Ališauskienė ir kt., 2009) nurodo, kad specialistų pagalba apima šias sritis: specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimas, metodų parinkimas, ugdymo turinio numatymas, informacijos rinkimas ir fiksavimas, lyderystė.

Specialiojo ugdymo įstatymas (33.1 str.) leidžia tėvams dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus bei dalyvauti vaiko ugdymo procese, o pedagogus įpareigoja (34.2 str.) bendradarbiauti su specialiujų poreikių vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais ir informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas.

Ališauskas, Ališauskienė ir kt. (2009) atliko tyrimą: logopedo pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis. Tyrimas buvo atliekamas dviem aspektais: vienkryptė logopedinė pagalba vertinimo ir ugdymo(si) procese bei logopedo pagalba bendruomenės nariams įtraukiant juos į ugdymo(si) procesą. Apklausos rezultatai parodė, kad sėkmingiausiai logopedas realizuoja vertinimo funkciją (logopedas nustato ugdytinio kalbos ir kitus kalbinio bendravimo sutrikimus), palankiai vertinama logopedo tiesioginė pagalba vaikui. Dideli lūkesčiai siejami su logopedo pagalba mokytojams pritaikant mokomąją medžiagą ir mokymo priemones. Tėvai ir administracijos atstovai, specialistai išreiškė didžiausią poreikį šviečiant mokyklos bendruomenę aktualiais kalbos raidos, kalbos neišlavėjimo ar sutrikimų prevencijos ir jų įveikimo klausimais. Pedagogams labiausiai pagalbos reikėtų pritaikant mokomąją medžiagą ir mokymo priemones mokiniams. Tuo tarpu patys specialistai neišreiškia didelio poreikio plėsti ir stiprinti šį pagalbos mokytojams veiklos barą.

Kitu aspektu atliktas tyrimas atskleidė, kad logopedo konsultacinė veikla (logopedas konsultuoja mokytojus, kaip padėti mokiniams; logopedas konsultuoja tėvus, kaip padėti savo vaikams) vertinama palankiau nei tiesioginio įtraukimo bendradarbiaujant veikla (logopedas kartu su vaiku, tėvais, mokytojais tariasi ir rengia rekomendacijas dėl vaiko ugdymo). Kaip parodė tyrimas, nepalankiausiai logopedo pagalbą bendruomenės nariams, įtraukiant juos į ugdymo(si) procesą, vertina tėvai ir pedagogai, palankiausiai – administracijos atstovai. Pedagogai ir tėvai labiausiai norėtų pokyčių logopedo veikloje, kai jis kartu su vaiku, tėvais, mokytojais tariasi ir rengia rekomendacijas dėl vaiko ugdymo. Patys specialistai pripažįsta, kad šią veiklą būtina tobulinti. Pedagogai ir tėvai pageidautų efektyvesnės ir konsultacinės logopedo pagalbos.

Miltenienės (2004) atlikto tyrimo „Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai“ rezultatai rodo, kad pedagogai vieningai pripažįsta svarbų specialistų vaidmenį mokykloje ugdant SUP turinčius vaikus. Kaip autorė teigia, tai galėtų būti vertinama kaip vienas švietimo reformų teigiamų pasiekimų.

Kalbant apie tėvų nuostatas, nurodoma tokia nuomonė, kad tėvų požiūris į vaiko ugdymosi pasiekimus, specialiojo ugdymo naudingumą yra priklausomas nuo tėvų dalyvavimo specialiojo ugdymo procese. Elkins, Kraayenoord ir kt. (2003), Ambrukaičio, Borisevičienės

(2007), Elzein (2009) teigimu, tėvai, kurie nuolat ir sistemingai dalyvauja tėvų susirinkimuose, bendrauja su specialistais, pedagogais, domisi vaiko ugdymosi pasiekimais, prisideda prie sprendimų priėmimo, dalyvauja SUK posėdžiuose, supranta ir įvertina specialiojo ugdymo svarbą ir naudą vaikui. Galimybė aktyviai dalyvauti vaikų kalbos ugdymo procese kuria teigiamą tėvų požiūrį į specialistų darbą. Tačiau Elkins, Kraayenoord ir kt. (2003) teigimu, supratimas galimas tik tuo atveju, jei tėvai yra susipažinę ar pakankamai informuoti apie šalies švietimo sistemą, ugdymo įstaigų veiklą bei specialistų veiklos pobūdį. Green ir Shinn (1995), (cit. Elzein, 2009) nuomone, vis dėlto tėvų požiūris bus teigiamas, jei bus pateikiama adekvati informacija apie specialistų veiklą, specialiųjų poreikių vaikų integraciją. O' Connon (2009) teigimu, tėvus būtina informuoti, konsultuoti, kad jie galėtų visapusiškai dalyvauti priimant ir pateikiant kompetetingus sprendimus.

Apžvelgus lietuvių ir užsienio autorių tyrimus, galima teigti, kad stiprioji logopedo pusė yra kalbos ir kalbinio bendravimo sutrikimų nustatymas, tačiau būtina tobulinti konsultacinę specialisto veiklą. Kaip dauguma autorių nurodo, tėvų požiūris į vaiko ugdymą priklauso nuo tai, kiek patys tėvai dalyvauja ir yra įtraukti į vaiko ugdymo procesą.

1.5. Logopedo bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais

Pastaraisiais metais itin akcentuojama specialiojo ugdymo procese dalyvaujančių asmenų (vaikų, tėvų, pedagogų) bendradarbiavimo svarba. Kaip teigia Ališauskienė, Miltenienė (2004), bendradarbiavimas – tai darbas kartu, sujungus intelektines jėgas, pagalba vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas. Schiller, Bryant (2004), Wanyera (2004) nuomone, bendradarbiavimas – tai visų pastangos bendram tikslui pasiekti; absoliuti tarpusavio pagarba ir lygybės pripažinimas, dalijimasis įgūdžiais ir informacija, bendras sprendimo priėmimas. Vienas svarbiausių specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko ugdymo veiksmų yra šeimos aplinka, specialistų ir šeimos bendradarbiavimas. O' Connon (2009) nuomone, tėvų ir pedagogų santykiai gali būti partnerystė, kuri apima keitimąsi patirtimi, kontrole, siekiant užtikrinti kokybišką specialiųjų poreikių vaikų ugdymą.

Ugdymo įstaigoje susikerta visuomenės reikalavimai, vaikų, tėvų ir pedagogų lūkesčiai. Padkauskienės (2005) teigimu, vienas iš pagrindinių ikimokyklinės įstaigos uždavinių – sukurti bendradarbiavimo kultūrą, siekiant geresnių rezultatų bei organizuotesnio darbo. Kad jie būtų sėkmingai įgyvendinti, būtinas ugdomosios bendruomenės kūrimas. Praktikoje bendradarbiavimo nuostata sunkiai skinasi kelią. Dėl to labiausiai kalti pedagogai, nes, pasak Kaffemanienės, Šimaitienės (2005), jie nepakankamai skatina tėvus įsitraukti į ugdymo įstaigos gyvenimą.

Ališauskienė (2003) pažymi, kad specialioji pedagoginė pagalba ugdytiniui dažnai būna atsieta nuo pagalbos šeimai. Pedagogai per mažai domisi šeimos, kuri augina sutrikusios raidos vaiką, poreikiais, o neturėdami aiškaus supratimo apie tai negali tinkamai bendradarbiauti su šeima. Hughes ir kt. (1994), Fylling, Sandvin (1998), (cit. Miltenienė, 2004), Hallahan, Kauffman (2003) sutinka, kad specialistai į tėvus žvelgia kaip į vaikų problemos šaltinį, kaip į kliūtis ugdant vaiką. Ruškus (2001) teigia, kad specialistai kartais žvelgia į tėvus su nepasitikėjimu, primeta savo nuomonę neigdami tėvų išgyvenimus ar lūkesčius. Todėl tėvai nepasitiki jų vaikus ugdančiais specialistais. Taigi išankstinės nuostatos, stereotipai, klaidingi lūkesčiai, specialistų ir tėvų vertybiniai skirtumai gali tapti specialistų ir tėvų bendradarbiavimo kliūtimi (Kaffemanienė, Šimaitienė (2005). Grove ir Fisher (1999) (cit. Elkins, Kraayenoord ir kt. 2003) teigia, kad pagrindinės nesusikalbėjimo tarp tėvų ir specialistų priežastys yra tos, jog tiek specialistai, tiek tėvai nori kuo daugiau sužinoti apie vaiką, tačiau nesugeba rasti tinkamo būdo išsakyti. Didžiausias konfliktas kyla, kai yra nesuderinti lūkesčiai – siekiama skirtingų tikslų. Bendradarbiavimas – abipusio veikimo procesas ir jo sėkmė priklauso ne tik nuo pedagogo veiklos, bet ir nuo tėvų nuostatų, lūkesčių. Kaip teigia Ambrukaitis, Antonovaitė (2002), jeigu dirbama siekiant bendrų tikslų tiek ugdymo procese, tiek šeimoje, galima tikėtis džiugesnių bei greitesnių rezultatų.

Sutrikusios kalbos vaikai ugdomi specialiosiose arba bendrojo ugdymo vaikų ikimokyklinėse įstaigose, kuriose su jais dirba logopedai (Stošiuvienė, 1996). Pasak autorės, reikia pastebėti, kad vaikų kalbos sutrikimų šalinimo procesą organizuoja ir vykdo dažniausiai tik logopedas. Todėl, kad tėvai netiksliai žino vaikų kalbos problemas (Арефьева, Подобед, 2005; Шайкин, 2009). Tai riboja galimybes greičiau ir sėkmingiau ištaisyti vaiko kalbą. Logopedinio darbo tęstinumas, glaudus tarpusavio ryšys tarp logopedo, ugdymo įstaigos pedagogų, psichologų, medikų ir šeimos garantuoja efektyvesnius kalbos sutrikimų įveikimo rezultatus. Stošiuvienė (1996) nurodo ir problemas, su kuriomis susiduriama siekiant logopedinio darbo tęstinumo: kai kuriose, ypač bendrojo ugdymo įstaigose, logopedai nesulaukia paramos iš kitų pedagogų. Grupių auklėtojai nepasirengę ir nenori testuoti logopedo darbo įvairioje vaikų veikloje. Dalis tėvų nenoriai vykdo logopedo patarimus dėl pagalbos vaikui. Vieni aiškina neturį laiko, kiti – nemokėjimu dirbti su savo vaiku, tretį mano, kad logopedas yra stebukladarys, kuris per trumpą laiką įveiks vaiko kalbos sutrikimus. Stošiuvienės ir Микляева (2001) darbo patirtis parodė, kad glaudus logopedo bendradarbiavimas su specialistais ir vaiko šeima leidžia sėkmingiau įveikti vaiko kalbos sutrikimus, spręsti kitas ugdymo problemas. Bendro darbo sėkmę rodo ir tai, kad per 90 proc. vaikų sėkmingai mokosi bendrojo lavinimo įstaigose.

Kaip teigia Stošiuvienė (1996), pagrindinių vaiko pagalbininkų tarpusavio ryšius ugdant kalbą sudaro: bendrų ugdymo programų rengimas; logopedinių užduočių vykdymas per įvairią

vaikų veiklą; vaiko veiklos rezultatų aptarimas su auklėtojais, jo gebėjimų analizė; auklėtojų konsultavimas įvairiais kalbos ugdymo klausimais; vaiką supančios socialinės, emocinės ir intelektualinės aplinkos šeimoje pažinimas; informacijos apie vaiką (anamnezė, tėvų fizinė bei dvasinė sveikata, paveldimumo galimybės ir kitos galimos vaiko kalbos sutrikimų priežastys) surinkimas; tėvų supažindinimas su logopedinio darbo specifika, galimais sunkumais; konsultacijos tėvams dėl pagalbos šeimoje, įveikiant vaiko kalbos sutrikimus (individualios, grupinės, bendrosios).

Specialiojo ugdymo įstatyme (1998) apibrėžiamos specialiųjų poreikių asmenų, jų tėvų (globėjų, rūpintojų) teisės ir pareigos. Specialiųjų poreikių vaikų tėvai (globėjai, rūpintojai) turi teisę gauti ankstyvą (tik gimus vaikui) nuolatinę specialiąją pedagoginę, psichologinę, medicinos ir socialinę pagalbą gyvenamojoje vietoje; esant sunkumų dėl vaiko ugdymo, kreiptis į švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisiją ar pedagoginę psichologinę tarnybą; dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus; dalyvauti vaiko ugdymo procese; gauti informaciją apie savo vaiko ugdymą ir jo problemas iš švietimo įstaigų ir pedagoginių psichologinių tarnybų; teikti siūlymus pedagogams, ugdantiems vaiką, švietimo įstaigos vadovams koreguoti pedagoginį procesą.

Specialiųjų poreikių vaikų tėvai (globėjai, rūpintojai) privalo užtikrinti vaiko ugdymą iki 16 metų; sudaryti vaikui jo poreikiams tinkamas gyvenimo ir ugdymosi sąlygas; dalyvauti parenkant (prireikus parinkti) vaikui ugdymo programą, formą bei įstaigą; vykdyti pedagogų ir kitų specialistų, teikiančių pedagoginę ir psichologinę pagalbą, rekomendacijas.

Pedagogai, ugdantys specialiųjų poreikių asmenis, privalo: pritaikyti specialiųjų poreikių asmenims ugdymo metodus, programą, turinį ir parinkti tinkamas mokymo priemones; esant sunkumams dėl vaiko ugdymo, gavę vaiko tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimą raštu, kreiptis į švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisiją, kad įvertintų vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, ir vykdyti jos rekomendacijas; bendradarbiauti su specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais ir informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas.

Ušeckienės (2001) teigimu, šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų bendradarbiavimas šiandien tampa vienu didžiausių mūsų visuomenės rūpesčių. Tai atsispindi ir svarbiausiuose šalies švietimo dokumentuose. Tačiau praktikoje ši nuostata sunkiai skinasi kelią. Tuo kaltinami pedagogai, nes jie nepakankamai skatina tėvus įsitraukti į veiklą. Kita vertus, autorės nuomone, bendradarbiavimas – abipusio veikimo procesas ir jo sėkmė priklauso ne tik nuo pedagogo, bet ir nuo to, kokia yra tėvų nuostata į šeimos ir ikimokyklinės įstaigos bendradarbiavimą.

Gevorgianienė (2003) pateikia tokius bendradarbiavimo būdus: kasdienis ryšys (tiesioginis ir netiesioginis), vaiko stebėjimas per veiklą, individualūs pokalbiai, konsultacijos ugdymo įstaigoje, tėvų konsultavimas grupėse, tėvų savipagalbos grupė, bendri susirinkimai. Dapkienė (2002) siūlo šias bendradarbiavimo formas: lankymasis vaiko namuose, tėvų pakvietimas į įstaigą, susirašinėjimas laiškais, pasiekimų knygelėmis, pokalbiai telefonu.

Apžvelgus mokslinę literatūrą, bendradarbiavimą galima apibrėžti, kaip sudėtingą socialinę – pedagoginę sąveiką bendrą ugdymo dalyvių (pedagogų, specialistų, tėvų, vaiko) veiklą, grįstą jų tarpusavio susitarimu siekiant bendro tikslo, sprendžiant įvairias problemas, kuriant bendrą supratimą. Bendras darbas, tikslų įgyvendinimas ir problemų sprendimas padeda geriau pažinti save ir kitus, numatyti jų ketinimus, išmokti klausytis ir įsiklausyti, padeda išvengti vienpusiško ir netinkamo reagavimo. Šiltas bendravimas, nuoširdūs santykiai užtikrina kokybiškesnį bendravimą tarp tėvų ir specialistų. Keičiasi tėvų požiūris, kai jie yra įtraukiami į visą ugdymo procesą, kuriame dalyvauja jų vaikas.

1.6. Šeimos vaidmuo ugdymo procese

Namai ir ugdymo įstaiga yra du svarbiausi mažų vaikų pasauliai, kurie kasdien turi sietis. Jeigu namus ir ugdymo įstaigą sieja tarpusavio pagarba pagrįsti saitai, vaikai jausis saugiai, tačiau, jei šie du pasauliai nederės dėl abejingumo, supratingumo stygiaus ar nesugebėjimo veikti išvien, vaikai kentės. Pedagogai, kurie iš tikrųjų suvokia šeimos svarbą ugdant vaikus ir tiki, kad dirbdami su tėvais gali daug pasiekti, gali sukurti tikrą partnerystę (Dodge, Colker, Džeroman, 2007).

Šeima – viena iš svarbiausių vaiko socializacijos institucijų, joje žmogus patiria pirmąsias socialines sąveikas. Anot Colombero (2001), šeima – tai ta vieta, kurioje vaikas turi prieglobstį nuo susvetimėjusio pasaulio įtampos.

Žmogaus asmenybės raidą sąlygoja ne vien jo prigimtis, bet ir nuolatinis dviejų šaltinių – šeimos ir visuomenės – tradicijų, vertybių, lūkesčių sąlytis ir dialogas (Gevorgianienė, 2003). Šalkauskis (1992b) taip pat vieną iš svarbiausių auklėjimo veiksnių nurodo šeimą. O'Connor (2009) pripažįsta, kad tėvai užima pagrindinį vaidmenį vaikų ugdymo procese. Dapkienės (2002) teigimu, šeima yra pirmoji ir svarbiausioji auklėjimo grandis su skirtingomis auklėjimo sąlygomis, struktūra ir galimybėmis. Auklėjimas šeimoje – asmenybės ugdymas. Atiduodama vaiką privalomam ugdymui į valstybines ar privačias įstaigas, Gevorgianienės (2003) nuomone, šeima nepraranda atsakomybės už šio ugdymo vyksmą ir jo rezultatus. Bendradarbiavimo su šeima galimybės, ryšio konstruktyvumas priklauso nuo daugelio veiksnių:

materialinės ir psichosocialinės šeimos praeities, tėvų požiūrio į vaiko negalę, jo ugdymą, pedagogų kompetencijos ir kt.

Vaikų tėvai – ugdymo įstaigos bendruomenės dalis. Tai produktyviausios ir aktyviausios visuomenės dalies atstovai, turintys savitą vertybių sistemą ir gebantys laisvai ja remtis, auginantys vaikus (su vienokia ar kitokia negalia), t. y., aktyviai dalyvaujantys ugdant jų asmenybes. Todėl vaikų tėvų požiūris į edukacinius procesus (tarp jų ir vaikų su negalia integravimą į bendrojo lavinimo įstaigas ir kitas mokymo institucijas) yra svarbus (Barkauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pūkinskaitė, 2001).

Šeimoje susiformuoja požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save jame. Namai ir šeima formuoja vaiko įpročius, nuostatas, vertybes, kurios gali būti geros ir puoselėtinos (arba koreguotinos). Pedagogai ir tėvai turėtų tapti ugdymo proceso partneriais (Ikimokyklinio ugdymo gairės, 1993). Viena iš bendradarbiavimo formų tarp tėvų ir pedagogų yra skatinti tėvų iniciatyvą dalyvauti ikimokyklinės įstaigos darbe. Tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimas – viena pagrindinių sąlygų, nulemiančių vaikų ugdymo sėkmę.

Ikimokyklinė įstaiga – tai bendruomenė, kur vaikas užmezga intensyvius socialinius santykius su skirtingais suaugusiaisiais ir bendraamžiais, tai daro įtaką tolimesnei vaiko integracijai į visuomenę (Jorutytė, Budreikaitė, 2005). Vaikas kryptingai ugdomas, kai darniai sutaria šeima ir pedagogai, kai vaikų ugdymas šeimoje ir ikimokyklinėje įstaigoje vienas kitą papildo.

Wilson (2003) kalbėdama apie specialiųjų poreikių vaikų inkluziją ikimokyklinėse įstaigose teigia, kad tėvų įtraukimas į ugdymą yra svarbi specialiųjų poreikių vaikų integruoto ugdymo dalis. Pasak autorės, pastaraisiais metais pasikeitė požiūris į vaiką ir šeimą: imta suprasti, kad su vaiko ugdymu susijusiuose klausimuose tėvai gali būti sprendimų priėmėjai, o specialistų vaidmuo – suteikti konsultacijas ir paramą. Tuo tarpu Leišienės (2007) tyrimas rodo, kad tėvai mažai įtraukiami ir nepakankamai aktyviai dalyvauja ugdant vaiką, tėvai tik fragmentiškai dalyvauja bendradarbiavimo procese.

Maras, Aveling (2006) atliktas tyrimas Londono N pradinėse mokyklose apie SUP mokinius, tėvų bendravimą su pedagogu, teigia, kad tik tėvai geriausiai pažįsta savo vaikus, todėl jų pastebėjimai gali turėti didelę įtaką vaiko ugdymui ir ugdymui(si). Gerulaičio (2007) nuomone, tėvų įsitraukimas į ugdymo sistemą skatina kooperaciją ir bendrus veiksmus, kuria pasitikėjimo ir abipusės pagarbos jausmus. Banevičienė (2005) teigia, kad šeima turi didžiausią įtaką vaikui, todėl jai turi būti suteiktas ypatingas vaidmuo ugdant vaiką. Tėvai turi būti skatinami padėti vaikui tobulinant ugdymo, socializacijos įgūdžius.

Зальцман (2006) šskiria tris tėvų grupes: aktyvūs tėvai (domisi savo vaiko pasiekimais, bendrauja su pedagogais, specialistais); pasyvūs tėvai (rūpinasi vaiku, bet be

iniciatyvos, pedagogų reikalavimai atliekami tik esant kontrolei); tėvai, kuriems nerūpi vaikai (vaikai atiduodami specialioms įstaigoms, globos namams ir apie vaikus visai pamirštama). Turnbull A. P., Turnbull H. R. (1997) kalbėdami apie tėvų įtraukimą, pateikia tris išitraukimo lygius: *neįsitraukimas*, kai tėvai savo valia visiškai nedalyvauja ugdymo procese; *dalinis išitraukimas*, kai tėvai gauna visą su vaiko ugdymu susijusią informaciją, tačiau nedalyvauja keliant tikslus, juos įgyvendinant ar vertinant pasiekimus; *visiškas išitraukimas*, kai tėvai kaip lygiateisiai partneriai dalyvauja priimant svarbius vaikui sprendimus ir sprendžiant problemas. Tuo tarpu Miltenienė, Ruškus, Ališauskas (2003) pateikia 4 tėvų tipus, kurie augina specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus: 1 tipas: orientuotas į vaiką, nerimaujantis dėl jo atskirties; 2 tipas: orientuotas į vaiką ir į pasitikėjimą mokykla; 3 tipas: autoritariškas, nepasitikintis ir piktas; 4 tipas: autoritariškas, orientuotas į rezultatą.

Tėvai ir specialistai turi aktyviai bendradarbiauti: kartu tirti vaiką ir sudaryti programas bei jas įgyvendinti (Barkauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pūkinskaitė, 2001). „Kuo tėvai bus aktyvesni, labiau įtraukti į ugdymo procesą, tuo jie bus supratingesni pedagogams, specialistams“, – teigia Хайртдинова (2005). Gevorgianienės (2003), Зальцман (2006) teigimu, kartais tėvai remdamiesi nuostata „mokykla – antrieji namai“ pernelyg greitai atsisako atsakomybės, pasitraukdami iš vaiko ugdymo proceso. Tuo tarpu Miltenienė, Ruškus, Ališauskas (2003) tvirtina, kad bet kokių atveju specialistai turi gerbti šeimos apsisprendimą nedalyvauti vaiko ugdymo procese, tačiau svarbu įvertinti, ar toks apsisprendimas tikrai sąmoningas ir apgalvotas. Pasak Carney, Gamel-MoCormic (1996) (cit. Miltenienė, Ruškus, Ališauskas (2003), nenoras dalyvauti yra dažniau susijęs su vaiko ir šeimos ypatumais, o ne su apgalvotu apsisprendimu. Tyrimais įrodyta, jog šeimos, gaunančios mažesnes pajamas, auginančios vyresnio amžiaus vaikus ir vaikus, turinčius sunkesnių negalių, yra pasyvesnės dalyvaudamos vaiko ugdymo procese.

Apibendrinant literatūros analizę, galima teigti, kad šeima yra ta socialinė aplinka, kuri turi didžiulę įtaką vaiko asmenybės formavimui. Bendraujant specialistams, pedagogams su šeima, būtina atsižvelgti į jos poreikius, lūkesčius, nes ji yra lygiavertė ugdymo proceso dalyvė.

Teorinės dalies išvados

Specialiojo ugdymo teisinė bazė pripažįsta visų vaikų, tame tarpe ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių, teises į visavertį ir prideramą gyvenimą, į ugdymą. Ugdymas turi būti kuo visapusiškesnis, ugdantis vaiko asmenybę, talentą, protinius bei fizinius gebėjimus.

Logopedas, įgijęs atitinkamą profesinę kvalifikaciją, teikia specialiąją pagalbą asmenims, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Logopedo veikla apibrėžiama, kaip vaiko kalbos lygio ir bendravimo gebėjimų įvertinimas, vaiko kalbos ugdymas ir sutrikimų įveikimas, naudojant žaidybinę veiklą, kalbinių ir socialinių gebėjimų formavimas, bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais.

Šeima – pirmoji institucija, į kurią vaikas patenka jam gimus, todėl tėvų dėka vaikas bręsta kaip asmenybė. Tėvai, ugdydami savo vaiką, tampa lygiateisiais ugdymo dalyviais. Siekiant kuo efektyvesnės pagalbos specialiųjų poreikių vaikams svarbi ne tik logopedo veikla, bet ir tėvų įtraukimas ir dalyvavimas vaiko kalbos ugdymo procese.

Norint užtikrinti visapusišką specialiųjų poreikių vaikų, tame tarpe turinčių ir kalbos problemų, ikimokyklinėse įstaigose svarbus tėvų ir specialistų (logopedų) bendradarbiavimas, susitelkimas, patirties pasidalijimas, bendrų tikslų siekimas.

2 skyrius. TĖVŲ POŽIŪRIS Į LOGOPEDO TEIKIAMĄ PAGALBĄ IKIMOKYKLINĖSE ĮSTAIGOSE

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip logopedo teikiamą pagalbą vertina tėvai, auginantys kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus, kurie lanko ikimokyklinės įstaigas.

Siekiant tyrimo tikslo bei remiantis teorine mokslinių šaltinių analize, parengtas tyrimo instrumentas. Pasirinktas anketinės apklausos metodas, nes tokiu būdu patogiau apklausti didelį žmonių skaičių ir gauti tikslius respondentų atsakymus į pateiktus klausimus. Pusiaus uždaro tipo anketoje (1 priedas) pateikiami klausimai ir galimų atsakymų variantai, taip pat paliekama vieta ir kitokiam respondento atsakymui. Ranginėmis skalėmis siekiama sužinoti respondentų nuomonę apie jų dalyvavimą vaiko ugdymo procese, jų požiūrį į logopedo darbą. Intervalinėmis skalėmis siekiama išsiaiškinti, ką tėvai žino apie logopedo teikiamą pagalbą jų vaikui.

Anketą sudaro 5 blokai:

- I. Instrukcija (atmintinė)
- II. Demografiniai duomenys: lytis, amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, įstaiga, kurią vaikas lanko, vaiko amžius;
- III. Intervalinės skalės, kuriomis siekta išsiaiškinti tėvų žinias apie vaiko kalbos ugdymą;
- IV. 18 teiginių, kuriais siekiama išsiaiškinti tėvų dalyvavimą vaiko kalbos ugdymo procese;
- V. 35 teiginiai, kuriais siekta išsiaiškinti tėvų nuomonę apie logopedo veiklą;

Apklausa buvo atliekama 2010 m. kovo – gegužės mėn. Panevėžio miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrime dalyvavo 2 logopediniai darželiai, 6 bendrojo lavinimo darželiai ir 4 darželiai, kuriuose yra specialiosios grupės. Anketos tėvams buvo įteiktos tiesiogiai per įstaigos vadovus. Išdalinta 220 anketų, grįžo 187, t.y. 85 % anketų. Siekiant garantuoti anonimiškumą, anketoje neminima pavardė, vardas, adresas. Respondentams buvo paaiškinta, kad atsakymų konfidencialumas garantuojamas ir tyrimo metu gauti rezultatai bus apibendrinti. Anketos tėvams buvo dalijamos ir surenkamos asmeniškai sutikus.

Duomenų apdorojimo metodai. Statistinė duomenų analizė buvo atlikta programinės įrangos SPSS (Statistical Package for Social Science) statistiniu paketu, Microsoft Excel programine įranga. Statistinei duomenų analizei taikyti šie metodai: aprašomoji statistika, Kruskalio – Wallio kriterijus, Chi – kvadrato (χ^2) kriterijus. Bendrojo lavinimo ugdymo, specialiosios ugdymo įstaigų ir specialiųjų grupių vaikų tėvų nuomonių skirtumo interpretacija

atlikta χ^2 testo pagalba. Šio testo rezultatas yra χ^2 reikšmė ir ją atitinkanti p reikšmė; laikoma, kad yra reikšmingų skirtumų tarp bendrojo lavinimo ugdymo, specialiosios ugdymo įstaigų ir specialiųjų grupių vaikų tėvų vertinimų, jei p mažesnė už 0,05.

2.2. Respondentų pasiskirstymas

Tyrimo imčiai sudaryti taikyta paprastoji atsitiktinė netikimybinė tikslinė atranka. Tyrime dalyvavo 187 tėvai, auginantys kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, turinčius vaikus.

Duomenys apie apklausoje dalyvavusius tėvus. Apklausoje dalyvavo 187 tėvai (158 moterys ir 29 vyrų) (žr. 2 priedą 1 lentelę). Dauguma apklausoje dalyvavusių asmenų yra jaunesni nei 40 metų: 9 proc. sudaro iki 25 metų, 27 proc. – 26-30 metų, 25 proc. – 31-35 metų ir 20 proc. – 36-40 metų. Analizuojant respondentų amžiaus pasiskirstymą pagal ugdymo įstaigos tipą, galima pastebėti, kad jaunesni asmenys dažniau renkasi bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo specialiąją grupę (24 proc.), vyresni – specialiąją ikimokyklinio ugdymo įstaigą (43 proc.). Tuo tarpu vidutinio amžiaus tėveliai dažniau savo vaikams parenka bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Taigi galima teigti, kad ugdymo įstaigos pasirinkimui įtakos turi ir tėvų amžius (žr. 1 lentelę).

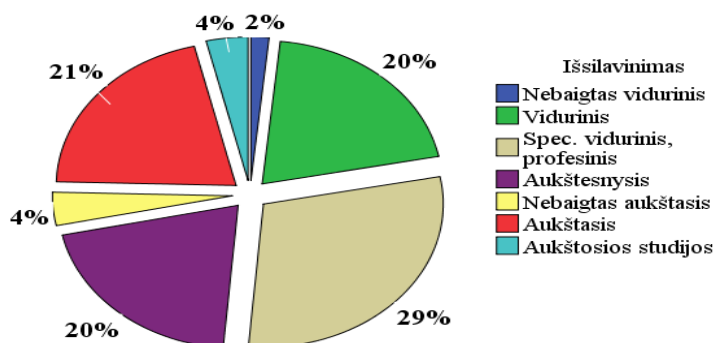
1 lentelė

Tėvų ir ugdymo įstaigų pasiskirstymas pagal amžių (N – 187), %

Tėvų amžius	Ugdymo įstaigos tipas			Iš viso
	Bendrojo ugdymo įstaiga	Specialioji ugdymo įstaiga	Specialioji grupė	
Iki 25m.	4	5	24	9
26 – 30m.	31	9	36	27
31 – 35m.	24	25	29	25
36 – 40m.	26	18	10	20
41 – 45m.	6	43	2	14
Virš – 46m.	10	-	-	5
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0

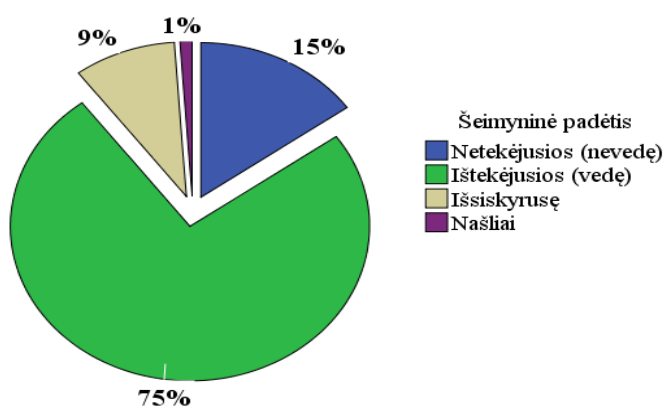
1 pav. pateikiami duomenys apie respondentų išsilavinimą. Daugelis tyrime dalyvavusių tėvų turi specialųjį vidurinį, profesinį išsilavinimą (29 proc.), aukštąjį (21 proc.). Likusioji dalis turi vidurinį (20 proc.) ir aukštesnįjį (20 proc.) išsilavinimą, 4 proc. yra magistrantai arba doktorantai bei nebaigę aukštojo mokslo, 2 proc. tėvų yra nebaigę vidurinio mokslo. Analizuojant tėvų išsilavinimo pasiskirstymą pagal ugdymo įstaigą (žr. 2 priedą 2 lentelę), pastebima, kad specialiąsias ugdymo įstaigas daugiau lanko vaikai, kurių tėvai turi nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, rečiau – vidurinį išsilavinimą. Šie duomenys sutampa su

Miltenienės (2004), Ališauskienės (2005) atliktais tyrimais, kad specialiųjų poreikių vaikų tėvai dažniausiai yra įgiję specialųjį vidurinį išsilavinimą.

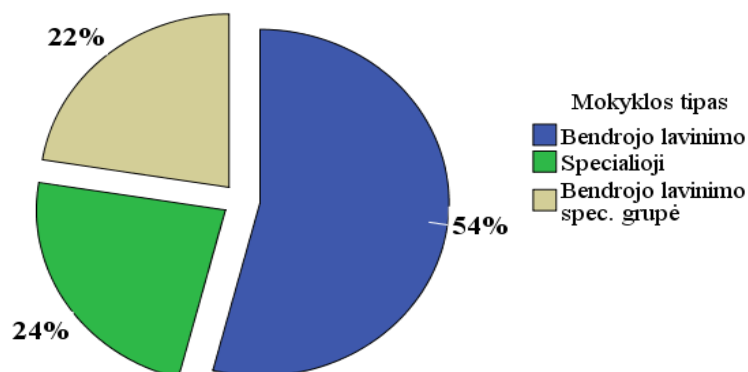
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N – 187), %

Dauguma apklausoje dalyvavusių tėvų (75 proc.) gyvena santuokoje, 15 proc. – netekėję (nevedę), 9 proc. – išsiskyrę ir 1 proc. – našliai (žr. 2 priedą 2 lentelę). Šie duomenys sutampa su Bagdono ir kt. (2003), Miltenienės (2004), Ališauskienės, Mikalajūnienės, Čegy­tės (2007) tyrimo duomenimis, kad didesnioji dalis specialiųjų poreikių vaikai turi abu tėvus (žr. 2 pav.)

2. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šeimynę padėtį (N – 187), %

54 proc. apklausoje dalyvavusių asmenų vaikai, turinčių kalbos, kalbėjimo sutrikimų, lanko bendrojo lavinimo ikimokyklinę ugdymo įstaigą, 24 proc. – specialiąją ikimokyklinę ugdymo įstaigą ir 22 proc. – bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo specialiąją grupę (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ugdymo įstaigos, kurią lanko jų vaikai, tipą (N – 187), %

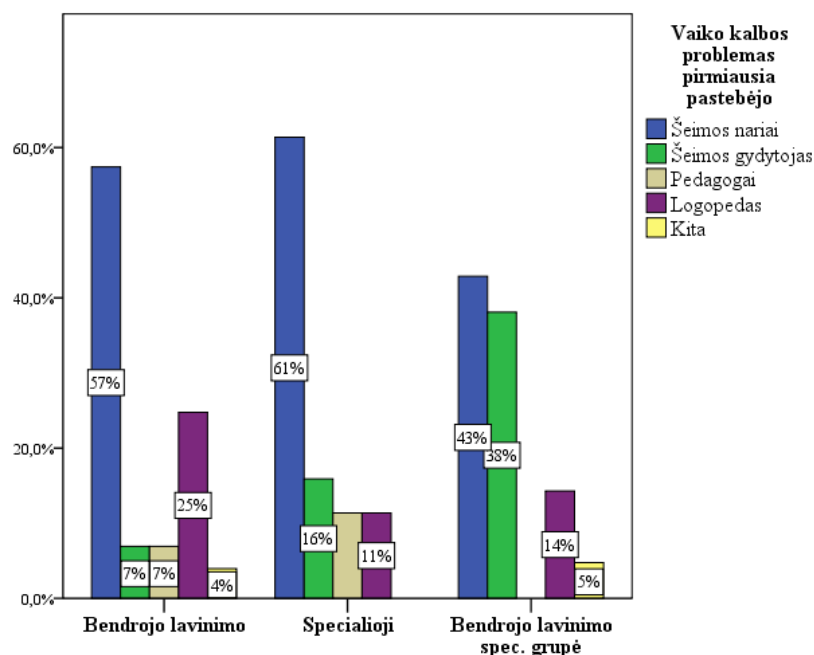
Dauguma apklausoje dalyvavusių tėvų augina vaikus nuo 4 iki 5 metų amžiaus (57 proc.). 10 proc. vaikų yra jaunesni nei 3 metų, 33 proc. – nuo 6 iki 7 metų. Analizuojant vaikų amžiaus pasiskirstymą tarp skirtingų ugdymo įstaigų, galima pastebėti, kad jaunesnius vaikus tėvams dažniau tenka vesti į specialiąją grupę (26 proc.), tuo tarpu vyresnius vaikus – į bendrojo lavinimo ugdymo įstaigą (39 proc.) (žr. 2 priedą 3 lentelę). Taigi, galima teigti, kad jaunesni vaikai patenka į specialiąją grupę, nes turi žymesnį kalbos sutrikimą ir jis pastebimas anksčiau. Ne tokie žymūs sutrikimai gali būti pastebėti bendrojo lavinimo darželyje vėliau, o ir ištaisyti juos tikimasi greičiau.

2.3. Tėvų žinios apie vaiko kalbos ugdymą

Siekiant kokybiško specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymo, svarbu kuo daugiau įtraukti tėvus į visą ugdymo procesą. Todėl svarbu išsiaiškinti šeimos lūkesčius, galimybes ir supratimą apie savo vaiko kalbos ugdymą. Tyrimo metu siekta sužinoti, kokios tėvų žinios apie jų vaiko kalbos ugdymą. Gauti duomenys yra lyginami tarp trijų įstaigų: bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigos, specialiosios ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo specialiosios grupės.

Tyrimo dalyvavusių tėvų buvo paprašyta nurodyti, kas pirmiausiai pastebėjo jų vaiko kalbos problemas (4 pav.).

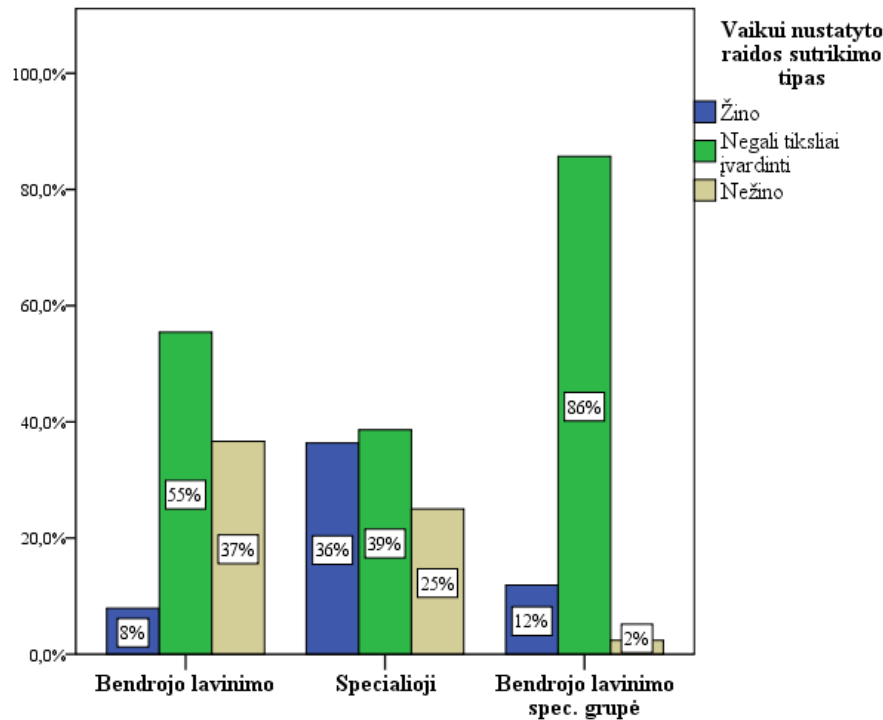

4 pav. Respondentų vaikų pasiskirstymas pagal tai, kas pirmiausiai pastebėjo kalbos sutrikimus ($\chi^2 = 29,382, p = 0,000$), %

Analizuojant tėvų nuomonių apie tai, kas pirmiausiai pastebėjo vaikų kalbos problemas, pasiskirstymą tarp skirtingų ugdymo įstaigų, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 29,382, p = 0,000$), gauta, kad visose trijose įstaigose pirmiausiai vaikų kalbos problemas pastebi šeimos nariai. Daugiausia tokių vaikų specialiojoje ugdymo įstaigoje (61 proc.), bendrojo lavinimo įstaigoje (57 proc.), o bendrojo lavinimo specialiojoje grupėje – 43 proc. Taip pat nemažai kalbos sutrikimų pastebi šeimos gydytojas. Tokių vaikų daugiau bendrojo lavinimo specialiojoje grupėje (38 proc.) ir galbūt tai turėjo įtakos vaiko patekimui į šią grupę. Tėvų nuomone, rečiausiai problemas pastebi logopedai ir pedagogai. Šie specialistai sutrikimus gali nustatyti tik kai vaikas patenka į darželį. Logopedai kiek daugiau dėmesio skiria bendrojo lavinimo įstaigose (25 proc.), todėl, kad jie tikrina bendrojo lavinimo įstaigų vaikų kalbą ir nustato sutrikimus.

Taigi, tėvų nuomone, geriausiai vaikų problemas pastebi patys šeimos nariai bei šeimos gydytojas, nes jie bendrauja su vaikais nuo gimimo, kiek mažiau logopedai ir pedagogai. Tėvų nuomone, vaikų kalbos trūkumus labiausiai logopedai pastebi bendrojo lavinimo įstaigoje. Taigi galima manyti, kad tėvai turi tam tikrą supratimą apie kalbos ir kalbėjimo sutrikimus.

Tyrimo metu tėvų buvo prašoma nurodyti vaiko raidos sutrikimą. Duomenys pateikiami 5 pav.

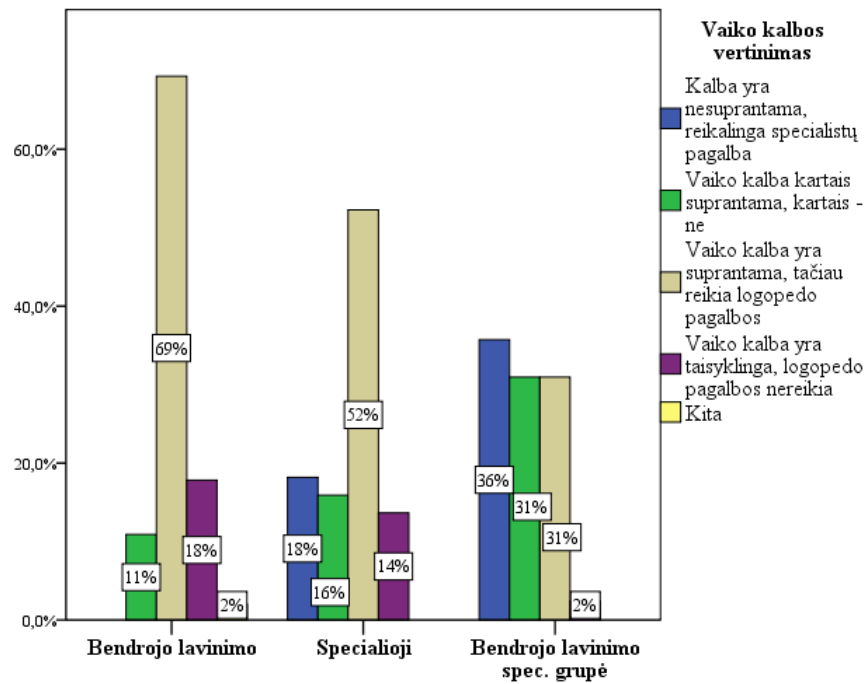

5 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal vaikui nustatyto raidos sutrikimo žinojimą ($\chi^2 = 38,231, p = 0,000$), %

Vertinant tėvų nuomonės, apie vaiko raidos sutrikimo žinojimą, pasiskirstymą tarp skirtingų ugdymo įstaigų, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 38,231, p = 0,000$), gauta, kad visose trijose įstaigose dažniausiai tėvai negali tiksliai įvardyti vaiko raidos sutrikimo. Labiausiai tai pastebima specialiojoje grupėje (86 proc.), bendrojo lavinimo grupėje (55 proc.), o specialiojoje įstaigoje 39 proc. tėvų negali tiksliai įvardyti sutrikimo. Tuo tarpu bendrojo lavinimo įstaigos (37 proc.) ir specialiosios įstaigos (29 proc.) tėvai teigia, kad jie visai nežino, kokį sutrikimą turi jų vaikas. Tačiau 36 proc. specialiosios įstaigos vaikų tėvų nurodo savo vaiko raidos sutrikimą. Iš to galime daryti prielaidą, kad šios įstaigos vaikai turi žymesnių sutrikimų, todėl tėvai labiau suinteresuoti domėtis savo vaiko galimybėmis ir problemomis.

Apibendrinus gautus rezultatus, gauta, kad tėvai nepakankamai tiksliai žino savo vaiko raidos sutrikimus ar kylančius sunkumus. Taigi galima daryti prielaidą, kad tėvai ir logopedas šiuo klausimu mažai kalbasi, bendrauja, o tėvai nėra suinteresuoti domėtis savo vaiko problemomis.

Tyrimo metu tėvų buvo paprašyta nurodyti, kaip jie vertina savo vaiko kalbą. Anketinės apklausos duomenys analizuojami 6 pav.

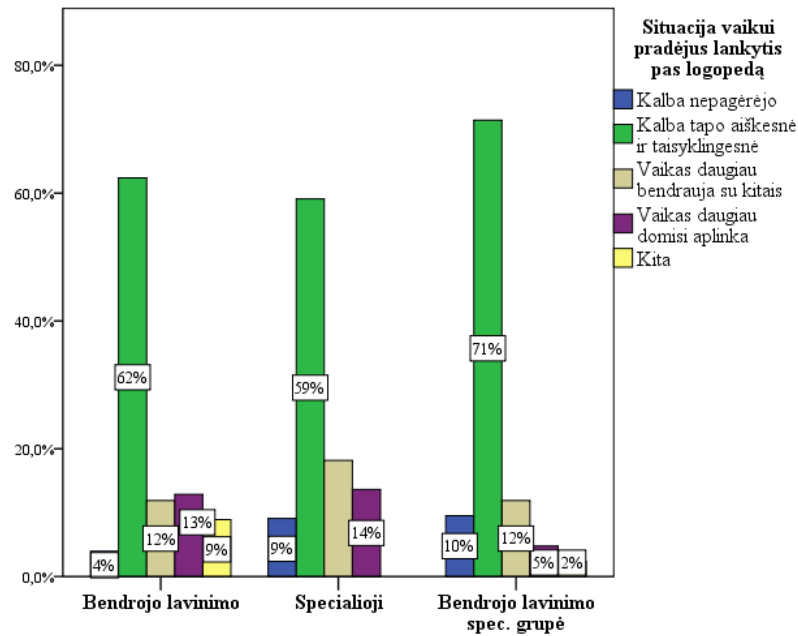

6 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal vaiko kalbos vertinimą ($\chi^2 = 54,491$, $p = 0,000$), %

Išanalizavus duomenis, kaip tėvai vertina savo vaiko kalbą skirtingose ugdymo įstaigose, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 54,491$, $p = 0,000$), gauta, kad daugiausia tėvų mano, jog vaiko kalba yra suprantama, tačiau reikalinga logopedo pagalba. Bendrojo lavinimo ugdymo įstaigoje taip manančių - 69 proc., specialiojoje įstaigoje – 52 proc. ir specialiojoje grupėje – 31 proc. Bendrojo lavinimo specialiojoje grupėje nemažai tėvų teigia (31 proc.), jog kartais vaiko kalba suprantama, kartais - ne ir kad kalba yra nesuprantama ir reikalinga specialioji pagalba. Visose trijose grupėse nedidelė dalis tėvų nurodo, jog vaiko kalba taisyklinga, logopedo pagalba nereikalinga.

Apibendrinus statistikai reikšmingus duomenis gaunama, jog didžioji dauguma atsakiusių tėvų visose ugdymo įstaigose supranta, jog nors vaiko kalba suprantama, tačiau vis tiek reikia logopedo pagalbos, ją tobulinant, taip pat bendrojo lavinimo įstaigos specialiosios grupės auklėtinių tėvai dar nurodo, jog vaiko kalba yra nesuprantama ir reikalinga specialisto pagalba. Taigi tėvų nuomone, nepriklausomai nuo to suprantamai, ar ne vaikai kalba, logopedo pagalba yra reikalinga.

Šiuo tyrimu taip pat buvo siekiama sužinoti, kaip tėvai vertina savo vaikų kalbos pokyčius, pradėjus lankytis pas logopedą. Anketinės apklausos duomenys pateikiami 7 pav.

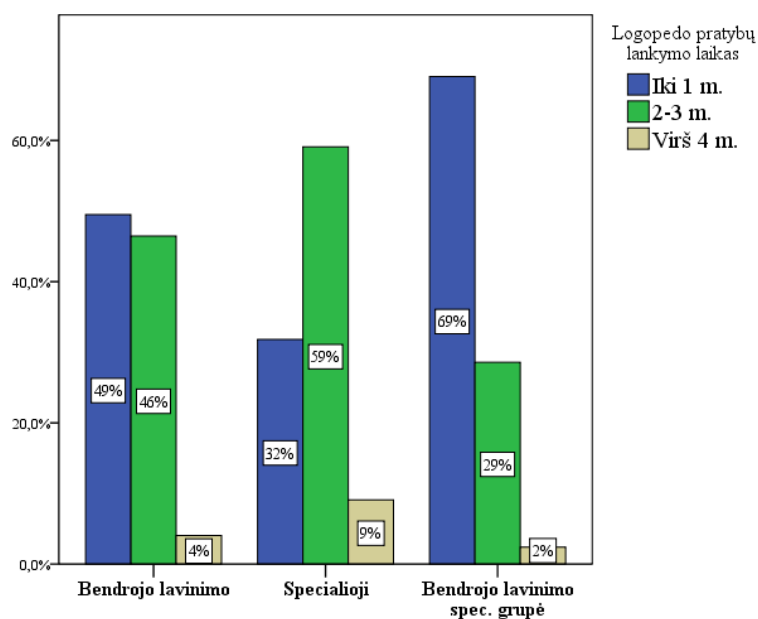

7 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal vaiko kalbos pokyčius lankantis pas logopedą ($\chi^2 = 11,114$, $p = 0,195$), %

Išanalizavus kaip tėvai vertina vaikų kalbos pokyčius, pradėjus lankyti pas logopedą, skirtingose ugdymo grupėse, nors duomenys nėra statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 11,114$, $p = 0,195$), nustatyta, kad visų įstaigų vaikų tėvų nuomone, jų vaikų kalba tapo aiškesnė, taisyklingesnė, vaikas labiau pradėjo bendrauti su kitais žmonėmis. Bendrojo lavinimo įstaigos (13 proc.) ir specialiosios įstaigos (14 proc.) ugdytinių tėvai mano, jog vaikas daugiau pradėjo domėtis aplinka. Visose trijose įstaigose yra ir tokių tėvų manančių, kad jų vaikų kalba nepagerėjo.

Apibendrinus duomenis, galima teigti, kad dauguma tėvų konstatuoja teigiamus pokyčius, tėvų nuomone, logopedo dėka vaiko kalba gerėja.

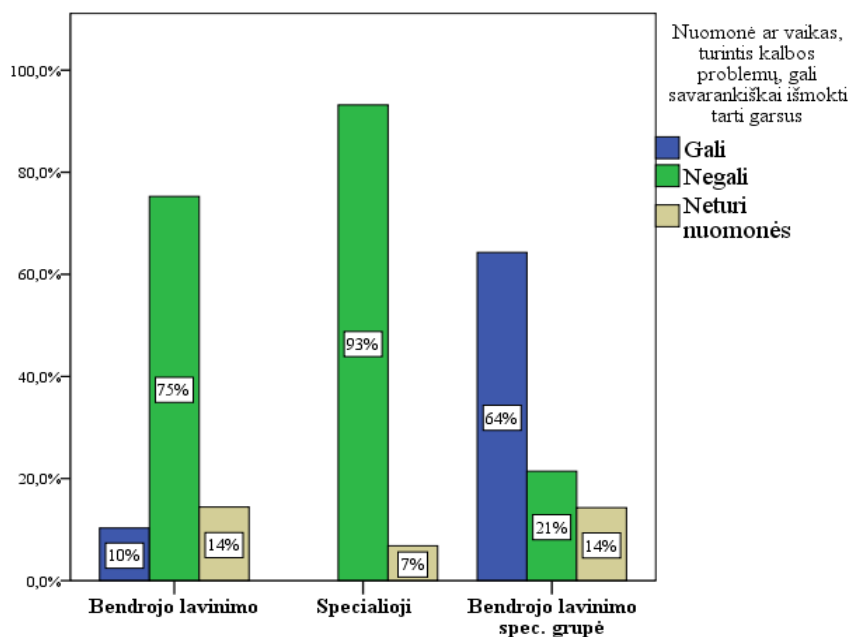
Tyrimo dalyvavusių tėvų buvo paprašyta nurodyti, kiek laiko jų vaikas lanko logopedo pratimus (žr. 8 pav.)

8 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal vaikų logopedinių pratybų lankymo laiką ($\chi^2 = 12,738, p = 0,013$), %

Atkreiptinas dėmesys į respondentų nuomonių pasiskirstymą pagal vaikų logopedinio pratybų lankymo laiką, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 12,738, p = 0,013$). Matyti, kad mažiau laiko pratybas lanko vaikai, kurie ugdomi specialiojoje grupėje (69 proc.). Vaikai, kurie logopedines pratybas lanko ilgiau, dažniau eina į bendrojo lavinimo ar specialiojo ugdymo įstaigas.

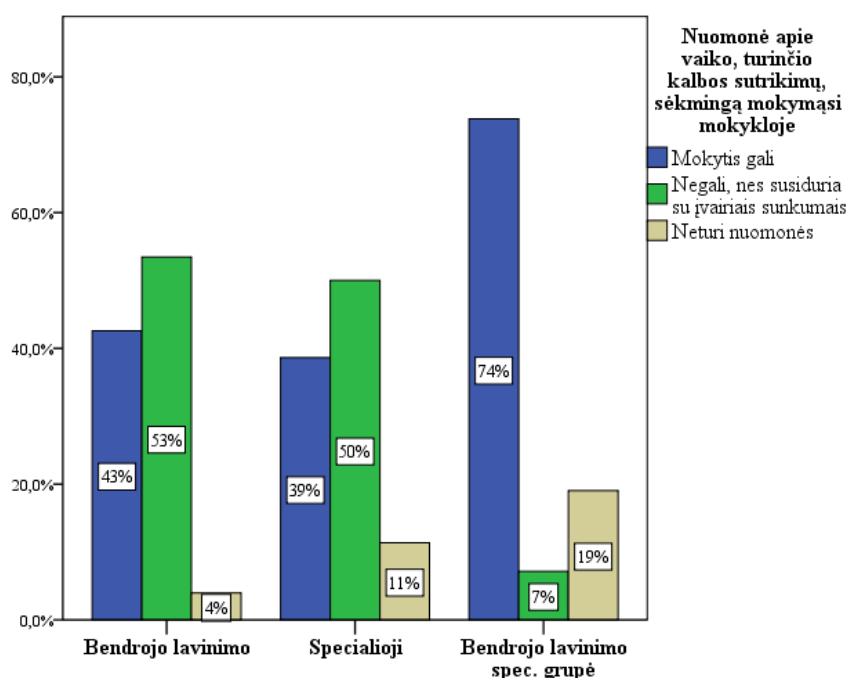
Tyrimu buvo siekiama sužinoti tėvų nuomonę, ar vaikas, turintis kalbos, kalbėjimo problemų, gali savarankiškai išmokyti tarti garsus (žr. 9 pav.).

9 pav. Respondentų nuomonių, ar vaikai gali savarankiškai išmokti taisyklingai tarti garsus, pasiskirstymas ($\chi^2 = 73,918, p = 0,000$), %

Išanalizavus skirtingų ugdymo įstaigų respondentų nuomonę, ar vaikas, turintis kalbos sutrikimų, gali savarankiškai išmokti tarti garsus, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 73,918, p = 0,000$), gauta, kad bendrojo lavinimo (75 proc.) ir specialiosios įstaigos ugdytinių tėvai (93 proc.) teigia, jog vaikas negali savarankiškai išmokti tarti garsus. Tačiau 64 proc. tėvų, kurių vaikai lanko specialiąsias grupes, labiau nei kiti tėvai mano, kad tokie vaikai gali savarankiškai išmokti taisyklingai tarti garsus. Visose trijose įstaigose yra mažai tėvų, kurie šiuo klausimu savo nuomonės neturi.

Tyrimo dalyvavusių tėvų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę, ar vaikas turintis kalbos sutrikimų, gali sėkmingai mokytis mokykloje (žr. 10 pav.).

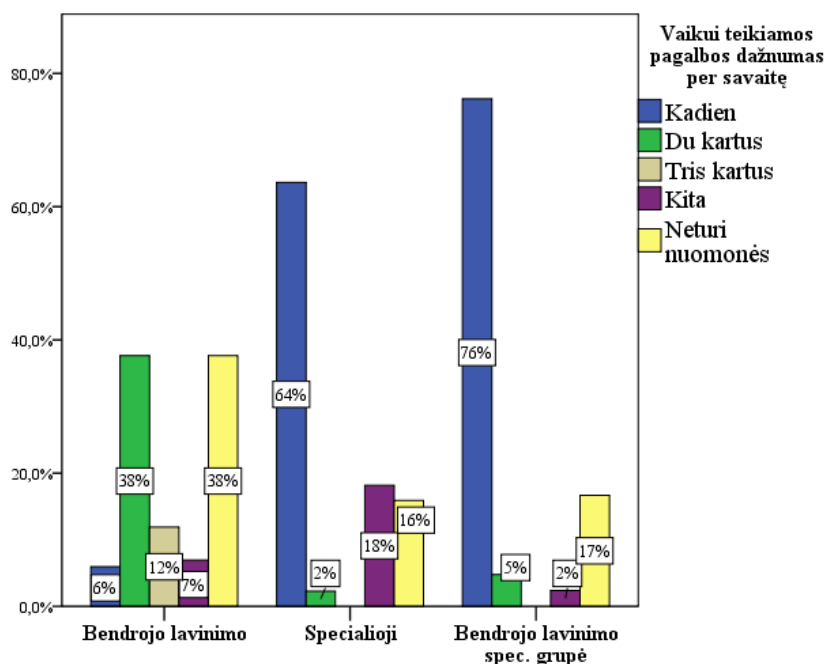
10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę apie kalbos sutrikimų turinčių vaikų mokymąsi mokykloje ($\chi^2 = 30,777, p = 0,000$), %

Analizuojant tėvų nuomonių, kaip jie vertina vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, galimybes mokytis mokykloje, pasiskirstymą tarp skirtingų ugdymo įstaigų, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 30,777, p = 0,000$), nustatyta, kad visose įstaigose dalis tėvų mano, jog vaikas gali sėkmingai mokytis mokykloje. Daugiausiai taip manančių tėvų yra specialiojoje grupėje (74 proc.). Tačiau bendrojo lavinimo (53 proc.) ir specialiojoje (50 proc.) įstaigose yra tėvų, teigiančių, kad vaikas negali sėkmingai mokytis, nes susiduria su įvairiais mokymosi sunkumais. Šie duomenys sutampa su Silva ir kt. (1983), Giedrienės (1984), Roulstone ir kt. (2003), Downey, Mraz, Knott ir Knutson (2002) atliktais tyrimais, jog sutrikusio vaiko kalba yra rizikos veiksnys, galintis sukelti daugelio disciplinų mokymosi sunkumų, kalbos sutrikimai

trukdo mokytis skaityti ir rašyti. Tuo tarpu Unčiurio (2000) atliktas tyrimas rodo, kad didžiausias galimybes mokytis su kitais bendraamžiais turi vaikai, kurių sutrikusi kalba (kalbos sutrikimai nėra žymūs).

Apibendrinus gautus duomenis, paaiškėjo, jog tėvai supranta, kad vaikui turinčiam kalbos problemų, sunkiau yra mokytis mokykloje.

Anketine apklausa buvo siekiama sužinoti, kaip dažnai per savaitę vaikui teikiama pagalba (žr. 11 pav.).

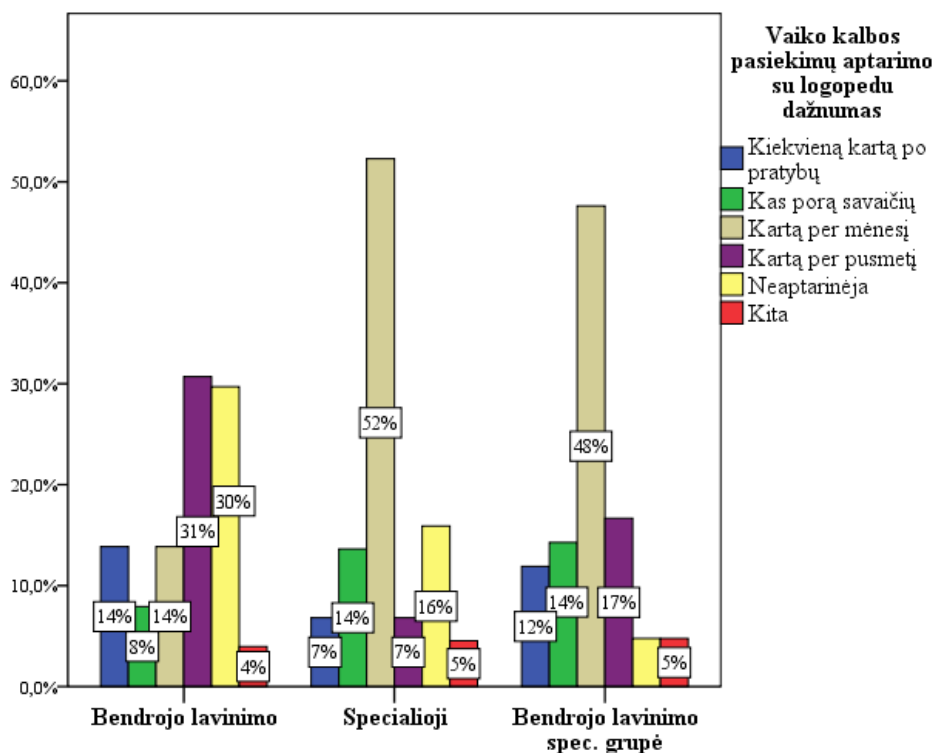
11 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal jų vaikui teikiamos pagalbos dažnumą ($\chi^2 = 104,101, p = 0,000$), %

Išanalizavus gautus duomenis apie vaikui teikiamos pagalbos dažnumą, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 104,101, p = 0,000$), gauta, kad daugiausiai kasdienę pagalbą gauna specialiosios įstaigos (64 proc.) ir specialiosios grupės (76 proc.) vaikai. Tai rodo, kad šių įstaigų vaikai turi sunkesnius kalbos sutrikimus ir jiems būtina kasdienė specialisto pagalba. Bendrojo lavinimo įstaigos tėvai (38 proc.) teigia, kad jų vaikai dažniausiai lanko pratybas du kartus per savaitę. Kadangi šių vaikų kalbos sutrikimai nėra tokie sunkūs, jiems intensyvi pagalba nėra būtina. Tačiau verta pastebėti, kad visose įstaigose yra tėvų, kurie nežino, kaip dažnai yra vaikui teikiama pagalba. Kaip tyrimo rezultatai rodo, dažniausiai to nežino bendrojo lavinimo įstaigos tėvai. Taigi galima teigti, kad nei šių įstaigų vaikų tėvai, nei specialistas nėra labai suinteresuoti bendrauti vieni su kitais.

Apibendrinus statistiškai reikšmingus duomenis, galima teigti, kad vaikams, atsižvelgiant į įstaigos tipą ir kalbos sunkumus, logopedas suteikia reikiamą pagalbą. Žymesnius

sutrikimus turintys vaikai gauna intensyvesnę pagalbą, nežymius sutrikimus turintys vaikai gauna mažesnę pagalbą.

12 pav. pateikiami duomenys, kaip dažnai tėvai su logopedu aptaria vaiko kalbos pasiekimus.

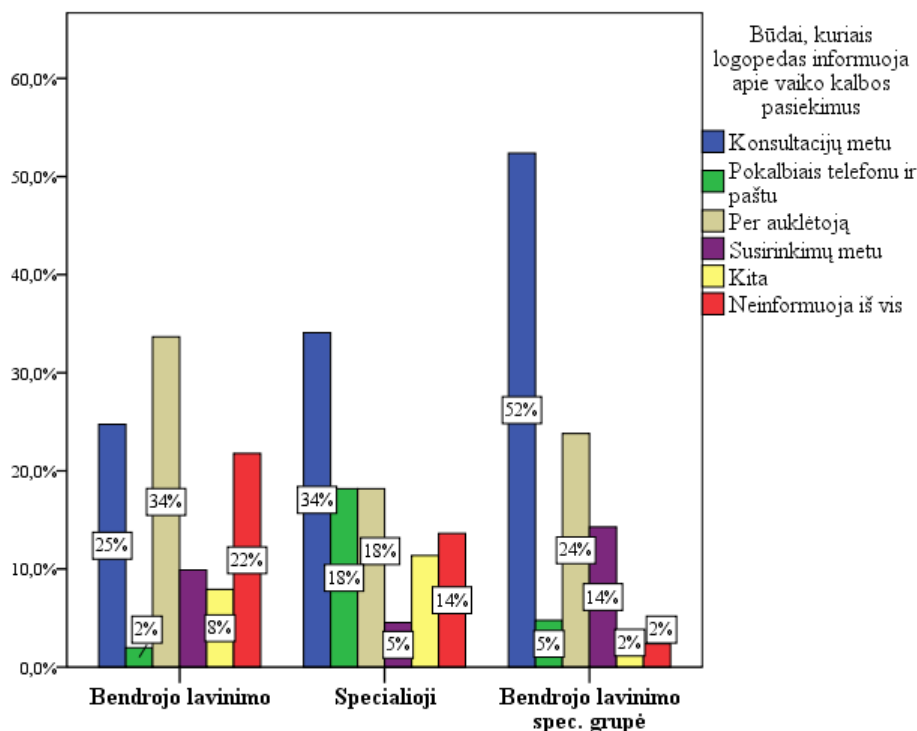
12 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal vaiko kalbos aptarimo su logopedu dažnumą ($\chi^2 = 41,165, p = 0,000$), %

Išanalizavus gautus duomenis apie vaiko kalbos aptarimo su logopedu dažnumą, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 41,165, p = 0,000$), gauta, kad maža dalis visų įstaigų tėvų aptaria vaiko pasiekimus po kiekvienų pratybų ar kas dvi savaites. Specialiosios įstaigos (52 proc.) ir specialiosios grupės (48 proc.) tėvų nuomone, jie kartą per mėnesį susitinka su specialistu. Taigi galima teigti, kad dėl sunkesnių kalbos sutrikimų tėvai aktyviau domisi kalbos ugdymo procesu. Tuo tarpu bendrojo lavinimo įstaigos tėvų teigimu, jie dažniausiai kas pusmetį aptaria vaiko kalbos pasiekimus. Verta pastebėti ir tai, kad dalis bendrojo lavinimo įstaigos tėvų (30 proc.) iš viso neaptarinėja vaiko kalbos pasiekimų. Tai rodo, kad tėvai nėra labai suinteresuoti aptarti vaiko kalbos pasiekimus su logopedu, nes galbūt vaiko pasiekimai pastebimi gerėjant kalbai. Juk šios įstaigos vaikų sutrikimai nėra tokie sunkūs, kaip specialiosios grupės ar specialiosios įstaigos vaikų ir rezultatai yra akivaizdesni. Kaip Miltenienės (2004), Ambrukaičio (2005) tyrimo rezultatai parodė, dauguma tėvų nebendruoja su pedagogais ir tėvai neturi jokio intereso tuos kontaktus palaikyti bei skatinti.

Apibendrinę statistiškai reikšmingus duomenis gauname, jog didžioji dalis atsakiusių tėvų visose ugdymo įstaigose teigia, kad jie kartą per mėnesį ar kartą per pusę metų konsultuojasi su specialistu. Taip pat bendrojo lavinimo įstaigoje yra teigiančiųjų, kad jie visai neaptaria vaiko kalbos ugdymo. Taigi, tėvų nuomone, jie stengiasi konsultuotis su specialistu, nors tos konsultacijos ir vyksta retai.

Tyrimu buvo siekiama sužinoti, kokiais būdais logopedas tėvus informuoja apie vaiko kalbos pasiekimus. Duomenys analizuojami 13 pav.

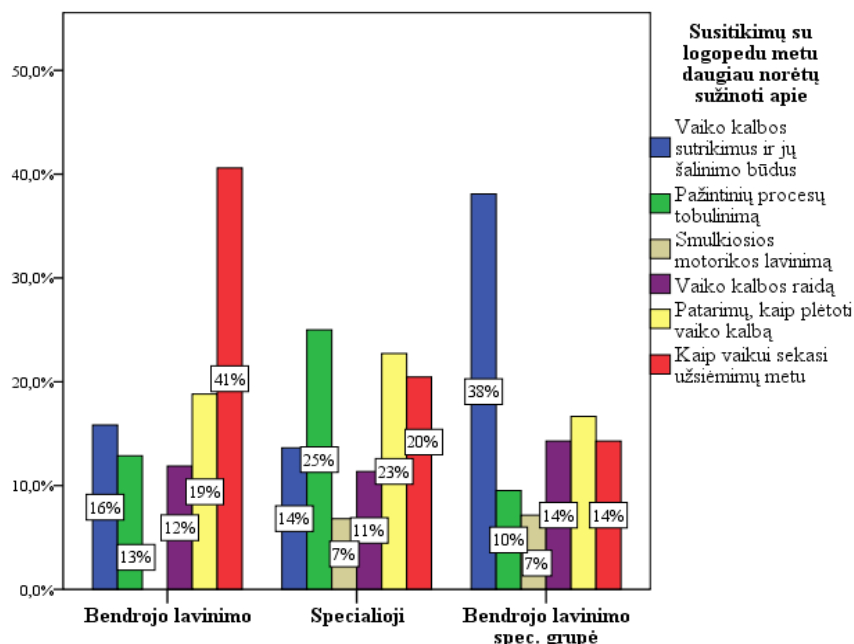
13 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal būdus, kuriais logopedas informuoja apie vaiko kalbos pasiekimus ($\chi^2 = 34,402$, $p = 0,000$), %

Vertinant tėvų nuomonės, kokiais būdais logopedas informuoja apie vaiko kalbos pasiekimus, pasiskirstymą, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 34,402$, $p = 0,000$) gauta, kad visose įstaigose dažniausiai tėvai informaciją sužino konsultacijų metu arba per auklėtoją. Šiek tiek mažiau informacija suteikiama susirinkimų metu, pokalbiais telefonu ir paštu. Tuo tarpu dalis bendrojo lavinimo įstaigos (22 proc.) ir specialiosios įstaigos (14 proc.) tėvų teigia, kad jų niekas neinformuoja. Verta pastebėti, kad specialiosios įstaigos ir specialiosios grupės vaikai turi sunkesnius kalbos sutrikimus, todėl jų tėvai labiau linkę sužinoti apie vaiko kalbos pasiekimus. Dapkienės (2003), Miltenienės (2004) ir Gerulaičio (2007) atlikti tyrimai rodo, kad tėvams priimtinos tokios bendradarbiavimo formos, kaip individualūs pokalbiai, bendravimas telefonu, laiškais bei tiesioginis dalyvavimas tėvų susirinkimuose.

Apibendrinus statistiškai reikšmingus duomenis gaunama, kad, tėvų nuomone, dažniausiai jie informaciją sužino konsultacijų metu ir per auklėtojus, šiek tiek rečiau

susirinkimų metu ar pokalbiais telefonu. Tėvų nuomone, visgi logopedas suteikia jiems informaciją apie vaiko kalbos pasiekimus.

Anketinė apklausa buvo siekiama išsiaiškinti, ką tėvai norėtų sužinoti susitikimų su logopedais metu (žr. 14 pav.).

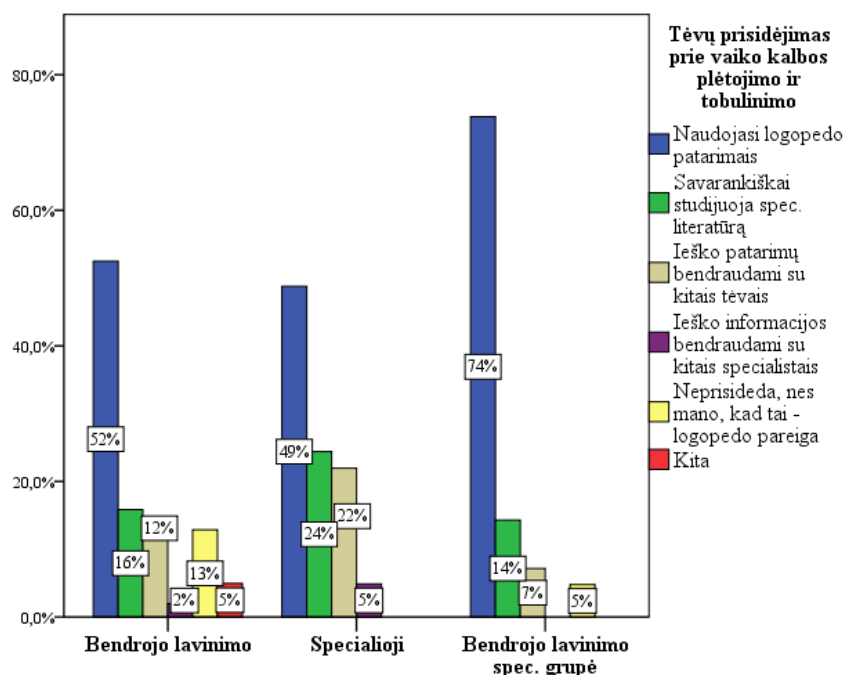

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ko daugiau jie norėtų sužinoti susitikimo su logopedais metu ($\chi^2 = 28,833, p = 0,001$), %

Išanalizavus tėvų nuomonės pasiskirstymą pagal tai, ko jie norėtų sužinoti susitikimo su logopedo metu, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 28,833, p = 0,001$), gauta, kad bendrojo lavinimo įstaigos tėvai labiausiai norėtų sužinoti, kaip vaikui sekasi pratybų metu (41 proc.) ir patarimų, kaip plėtoti vaiko kalbą (19 proc.). Paaiškėjo, kad daugeliui bendrojo lavinimo įstaigos tėvų pakanka sužinoti, kaip vaikui sekasi tobulinti kalbą, tuo tarpu tik maža dalis specialiosios įstaigos (20 proc.) ir specialiosios grupės (14 proc.) tėvų tuo pasitenkina. Specialiosios įstaigos tėvai labiausiai norėtų sužinoti patarimų, kaip plėtoti vaiko kalbą (23 proc.) ir kaip lavinti pažintinius procesus (25 proc.). Specialiosios grupės tėvus labiausiai domina vaiko kalbos sutrikimai ir jų įveikimo galimybės (38 proc.). Visų įstaigų tėvų nuomone, juos mažiausiai domina smulkiosios motorikos lavinimas, vaiko kalbos raida.

Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad tėvams svarbu žinoti, kaip vaikui sekasi pratybų metu, kokie yra vaiko kalbos sutrikimai ir kaip juos būtų galima įveikti. Mažiau juos domina vaiko kalbos raida ir smulkiosios motorikos lavinimas. Taigi, tėvų nuomone, jie suinteresuoti domėtis vaiko kalbos pasiekimais, norėtų gauti daugiau informacijos kaip patys galėtų padėti vaikams.

Tyrimė dalyvavusių tėvų buvo prašoma nurodyti, kaip jie prisideda prie vaiko kalbos plėtojimo ir tobulinimo. Anketinės apklausos duomenys pateikiami 15 pav.

15 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal būdus, kaip jie prisideda prie vaiko kalbos plėtojimo ($\chi^2 = 30,876$, $p = 0,002$), %

Išanalizavus respondentų nuomonių pasiskirstymą, kaip jie prisideda prie vaiko kalbos plėtojimo, kai duomenys statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 30,876$, $p = 0,002$), gauta, kad visose trijose įstaigose tėvai dažniausiai vadovaujasi logopedo patarimais. Ypač tai atsispindi specialiojoje grupėje (74proc.), bendrojo lavinimo įstaigoje (52 proc.). Rečiau, tėvų teigimu, jie savarankiškai studijuoja specialiąją literatūrą, ieško patarimų bendraudami su kitais tėvais, tačiau specialiosios įstaigos vaikų tėvai tai daro aktyviau nei bendrojo lavinimo įstaigos ir specialiosios grupės tėvai. Visgi 13 proc. bendrojo lavinimo įstaigos tėvų mano, kad jiems nebūtina prisidėti prie vaiko kalbos ugdymo, nes tai logopedo pareiga. Mažiausiai tėvai bendrauja su kitais specialistais, o specialiosios grupės tėvai iš viso to nedaro.

Taigi, tėvų nuomone, jie domisi sutrikimų įveikimu, naudojami logopedo teikiamais patarimais, savarankiškai studijuoja specialiąją literatūrą bei bendrauja su kitais tėvais. Galima teigti, kad žymesni specialiuųjų įstaigų vaikų kalbos sutrikimai kelia tėvams didesnių rūpesčių ir tai skatina juos domėtis, kaip galėtų vaikams padėti. Tai rodo, kad logopedo pagalba yra reikalinga.

2.4. Tėvų nuomonė apie jų dalyvavimą vaiko kalbos ugdymo procese

Ugdant vaikus, turinčius kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, vienas iš svarbesnių veiksnių yra aktyvus tėvų dalyvavimas. Miltenienė (2003), tyrusi tėvų vaidmenį tenkinant specialiuosius vaikų ugdymosi poreikius, daro išvadą, kad pedagogai linkę nuvertinti tėvų kompetencijas bei galimybes dalyvauti vaiko ugdymo procese. Tuo tarpu tėvai sau skiria pozityvų vaidmenį, linkę dalytis atsakomybe ir kooperuotis. Kaip jau minėta, tėvų požiūris į vaiko ugdymą atsiskleidžia kiek jie patys dalyvauja ugdymo procese. Todėl siekta išsiaiškinti, kaip sutrikusio kalbėjimo, kalbos vaikų tėvai vertina savo įsitraukimą į vaiko kalbos ugdymo procesą.

2 lentelė

Tėvų nuomonių apie dalyvavimą vaikų kalbos ugdymo procese pasiskirstymas

Teiginiai	Bendrojo lavinimo	Specialioji	Bendrojo lavinimo spec. grupė	H	p
	Įvertinimų vidurkis	Įvertinimų vidurkis	Įvertinimų vidurkis		
Dalyvauju įvertinant vaiko kalbą	2,26	1,77	1,76	16,824	0,000
Dalyvauju susirinkimuose, kuriuose sprendžiamos vaiko kalbos problemos	2,04	1,57	1,62	15,185	0,001
Su logopedu aptariu vaiko kalbos pasiekimus	2,04	1,86	1,69	7,361	0,025
Logopedo iniciatyva bendradarbiauju su specialistais	2,40	1,91	2	17,966	0,000
Su logopedu aptariu darbo būdus, kuriuos geriausia taikyti ugdant vaiką	2,17	1,84	1,9	7,549	0,023
Dalyvauju vaiko kalbos ugdyme, vykdydamas logopedo skiriamas užduotis	2,06	1,68	1,9	7,521	0,023
Dalyvauju logopedo vedamose pratybose	2,86	2,52	2,29	43,911	0,000
Kylant įvairioms problemoms dėl vaiko kalbos galiu bet kada kreiptis į logopedą	1,58	1,32	1,6	6,72	0,035
Jaučiuosi nejaukiai atvykęs konsultuotis pas logopedą	2,82	2,66	2,31	29,823	0,000
Keliu savo reikalavimus logopedui	2,85	2,68	2,29	35,23	0,000

Išanalizavus (žr. 2 lentelę) gautus duomenis, kai $p < 0,05$, paaiškėjo, jog labiausiai statistiškai reikšmingai duomenys skiriasi ties šiais teiginiais: „dalyvauju logopedo vedamose pratybose“, kai ($H = 43,911$; $p = 0,000$), „keliu savo reikalavimus logopedui“, kai ($H = 35,23$; $p = 0,000$), „jaučiuosi nejaukiai atvykęs konsultuotis pas logopedą“, kai ($H = 29,823$; $p = 0,000$), „logopedo iniciatyva bendradarbiauju su specialistu“, kai ($H = 17,966$; $p = 0,000$), „dalyvauju įvertinant vaiko kalbą“, kai ($H = 16,824$; $p = 0,000$), „dalyvauju susirinkimuose, kuriuose sprendžiamos vaiko kalbos problemos“, kai ($H = 15,185$; $p = 0,001$). Taip pat kiek mažiau statistiškai reikšmingai besiskiriantys teiginiai: „su logopedu aptariu darbo būdus, kuriuos

geriausiai taikyti ugdant vaiką“, kai ($H = 7,549$; $p = 0,023$), „dalyvauju vaiko kalbos ugdyme, vykdydamas logopedo skiriamas užduotis“, kai ($H = 7,521$; $p = 0,023$), „su logopedu aptariu vaiko kalbos pasiekimus“, kai ($H = 7,361$; $p = 0,025$), „kylant įvairioms problemoms dėl vaiko kalbos galiu bet kada kreiptis į logopedą“, kai ($H = 6,72$; $p = 0,035$). Paaiškėjo, jog aptariant šiuos klausimus mažiausiai vaiko ugdymo procese dalyvauja bendrojo lavinimo ugdymo įstaigos tėvai. Specialiosios įstaigos ir bendrojo lavinimo specialiosios grupės tėvų nuomonė nedaug skiriasi ir yra kiek geresnė analizuojant šiuos teiginius. Šios dvi grupės bent kartais dalyvauja vaiko ugdymo procese, dažniausiai kylant įvairioms problemoms.

Apibendrinus visas tris ugdymo grupes paaiškėjo, jog dauguma tėvų iš viso nedalyvauja arba kartais dalyvauja vaiko kalbos ugdymo procese, susirinkimuose ir vedamose pratybose. Dažniausiai tėvai kreipiamasi į logopedą, kai iškyla tam tikros problemos. Nors dauguma atsakiusių nejaučia diskomforto bendraudami su logopedu, tačiau retai į juos kreipiasi ir tik kartais domisi arba visai nesidomi jų, kaip specialistų, kurie gali padėti jų vaikams, veikla.

2.5. Tėvų nuomonė apie logopedo veiklą

Tėvai yra visaverčiai savo vaiko ugdymo proceso dalyviai ir jų nuomonė yra svarbi sprendžiant įvairias vaiko ugdymo problemas. Vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, svarbi logopedinė pagalba. Todėl siekta sužinoti, kaip tėvai vertina logopedo veiklą.

3 lentelė

Skirtingų ugdymo įstaigų tėvų nuomonės pasiskirstymas apie logopedo veiklą (1)

Teiginiai	Bendrojo lavinimo	Specialioji	Bendrojo lavinimo spec. grupė	<i>H</i>	<i>p</i>
	Įvertinimų vidurkis	Įvertinimų vidurkis	Įvertinimų vidurkis		
Tai žmonės, dirbantys sudėtingą darbą, tačiau ne visada galintys pasiekti norimų rezultatų	3,17	3,61	2,93	12,669	0,002
Tai žmonės, dirbantys gana paprastą darbą ir gaunantys pakankamai gerą atlyginimą	1,51	1,45	2,02	7,068	0,029
Tik nuo logopedo priklauso vaiko kalbos pasiekimai	2,37	2,11	3,33	35,312	0,000
Vaiko kalbos pasiekimai priklauso nuo paties vaiko	3,45	2,66	2,81	30,418	0,000

Džiaugiasi, kad logopedo pagalba gerėja vaiko kalba	3,75	3,59	3,5	7,51	0,023

Atlikus duomenų analizę (žr. 3. lentelę), kai $p < 0,05$, paaiškėjo, jog labiausiai statistiškai reikšmingai duomenys skiriasi ties šiais teiginiais: „tik nuo logopedo priklauso vaiko kalbos pasiekimai“, kai ($H = 35,312$; $p = 0,000$), „vaiko kalbos pasiekimai priklauso nuo paties vaiko“, kai ($H = 30,418$; $p = 0,000$), „tai žmonės, dirbantys sudėtingą darbą, tačiau ne visada galintys pasiekti norimų rezultatų“, kai ($H = 12,699$; $p = 0,002$), „džiaugiasi, kad logopedo pagalba gerėja vaiko kalba“, kai ($H = 7,51$; $p = 0,023$), „tai žmonės, dirbantys gana paprastą darbą ir gaunantys pakankamai gerą atlyginimą“, kai ($H = 7,068$; $p = 0,029$). Paaiškėjo, jog aptariant šiuos klausimus didžiausi atsakymų vidurkiai gauti vaikų tėvų iš bendrojo lavinimo ugdymo įstaigos, kiek mažesni vidurkiai gauti vertinant likusias dvi ugdymo įstaigas. Tačiau teiginio, jog „tai žmonės, dirbantys sudėtingą darbą, tačiau ne visada galintys pasiekti norimų rezultatų“ didžiausias vidurkis gautas bendrojo lavinimo specialiojoje grupėje ($x = 2,02$). Taigi likusios dvi grupės labiau pritaria šiam teiginiui.

Apibendrinus visas tris ugdymo įstaigas nustatyta, jog dauguma nepakankamai vertina logopedo kaip specialisto darbą, nes, daugumos nuomone, logopedai ne visada pasiekia norimus rezultatus, nors ir pritariama, jog jų darbas yra sudėtingas. Dauguma tėvų mano, jog vaiko kalba panašiai priklauso tiek nuo logopedo, tiek nuo paties vaiko. Taip pat didžioji dalis apklaustųjų džiaugiasi, kad esant logopedo pagalbai vaiko kalba pagerėjo.

4 lentelė

Skirtingų ugdymo įstaigų tėvų nuomonės pasiskirstymas apie logopedo veiklą (2)

Teiginiai	Bendrojo lavinimo	Specialioji	Bendrojo lavinimo spec. grupė	H	p
Žinau, kodėl vaikas lanko logopedines pratybas	3,6	3,64	3,26	8,652	0,013
Vaikas noriai lanko logopedinius užsiėmimus	3,56	3,25	3,29	6,954	0,031
Tenkina susitikimų laikas, konsultacijos ir bendravimas	3,54	3,25	2,85	18,214	0,000
Vartoja daug nesuprantamų sąvokų, sunku suprasti, apie ką kalbama	1,6	1,57	2,36	21,694	0,000
Logopedas per vėlai pradėjo šalinti vaiko kalbos sutrikimus	1,49	1,84	2,1	16,317	0,000

Išnagrinėjus duomenis 4 lentelėje, kai $p < 0,05$, matyti, jog labiausiai statistiškai reikšmingai duomenys skiriasi ties šiais teiginiais: „Vartoja daug nesuprantamų sąvokų, sunku suprasti, apie ką kalbama“, kai ($H = 21,694$; $p = 0,000$), „Logopedas per vėlai pradėjo šalinti

vaiko kalbos sutrikimus“, kai ($H = 18,214$; $p = 0,000$), „Tenkina susitikimų laikas, konsultacijos ir bendravimas“, kai ($H = 16,317$; $p = 0,000$), „Žinau, kodėl vaikas lanko logopedines pratybas“, kai ($H = 8,652$; $p = 0,013$), „Vaikas noriai lanko logopedinius užsiėmimus“, kai ($H = 6,954$; $p = 0,031$). Paaiškėjo, jog aptariant šiuos klausimus gauta nemažai teigiamo vertinimo vidurkių. Mažesni vidurkiai gauti ties teiginiais: „Vartoja daug nesuprantamų sąvokų, sunku suprasti, apie ką kalbama“ ir „Logopedas per vėlai pradėjo šalinti vaiko kalbos sutrikimus“, išskyrus bendrojo lavinimo specialiosios grupės tėvų nuomonę, jie labiau teigiamai vertina šiuos du teiginius ($x = 2,36$) ir ($x = 2,1$) ir labiau suvokia, jog jų vaikas turi kalbos problemų, nes logopedas per vėlai pradėjo šalinti kalbos trūkumus.

Apibendrinus visas tris ugdymo įstaigas paaiškėjo, jog dauguma tėvų puikiai supranta, kodėl vaikas lanko logopedines pratybas, ir juos tenkina paskirtas konsultacijų laikas. Taip pat, tėvų nuomone, jų vaikai pratybomis yra patenkinti. Dauguma tėvų mano, jog jų vaikai kalba pakankamai aiškiai ir kad logopedas laiku pradėjo šalinti kalbos trūkumus. Tačiau nelabai su tuo sutinka bendrojo lavinimo specialiosios grupės tėvai.

5 lentelė

Skirtingų ugdymo įstaigų tėvų nuomonės pasiskirstymas apie logopedo veiklą (3)

Teiginiai	Bendrojo lavinimo	Specialioji	Bendrojo lavinimo spec. grupė	<i>H</i>	<i>p</i>
Vaikas per mažai gauna reikiamos pagalbos iš logopedo	1,53	1,66	1,95	8,432	0,015
Logopedas nėra būtinas, vaikas ir pats gali išmokti taisyklingai kalbėti	1,48	1,3	1,9	6,637	0,036
Logopedas padėjo pastebėti vaiko kalbos problemas ir galimybes	3,23	2,95	2,69	10,604	0,005
Logopedo dėka pastebėjus vaiko kalbos sutrikimus, sulaukė reikiamos pagalbos iš kitų specialistų	2,47	2,95	2,86	8,42	0,015
Tėvai turi dalyvauti vaiko kalbos ugdymo procese	2,52	3,27	3,38	22,739	0,000

Paanalizavus 5 lentelės duomenis, kai $p < 0,05$, matyti, jog labiausiai statistiškai reikšmingai duomenys skiriasi ties šiais teiginiais: „Tėvai turi dalyvauti vaiko kalbos ugdymo procese“, kai ($H = 22,739$; $p = 0,000$), „Logopedas padėjo pastebėti vaiko kalbos problemas ir galimybes“, kai ($H = 10,604$; $p = 0,005$), „Vaikas per mažai gauna reikiamos pagalbos iš logopedo“ ($H = 8,432$; $p = 0,015$), „Logopedo dėka pastebėjus vaiko kalbos sutrikimus, sulaukė reikiamos pagalbos iš kitų specialistų“, kai ($H = 8,42$; $p = 0,015$), „Logopedas nėra būtinas, vaikas ir pats gali išmokti taisyklingai kalbėti“, kai ($H = 6,637$; $p = 0,036$). Gauta, jog pirmi du

klausimai vertinami nelabai teigiamai (maži vidurkiai), o likę trys pakankamai teigiamai (pakankamai dideli vidurkiai).

Apibendrinus visas tris ugdymo įstaigas nustatyta, jog dauguma tėvų pritaria šiems teiginiams. Dauguma tėvų vienareikšmiškai nesutinka, jog vaikas iš logopedo mažai gauna reikiamos pagalbos ir kad logopedas nėra būtinas mokinant taisyklingo kalbėjimo. Taip pat tėvai mano, jog jie turi dalyvauti vaiko kalbos ugdymo procese. Tėvų nuomone, logopedas padėjo pastebėti vaiko kalbos problemas ir galimybes. Dėl šios priežasties vaikas laiku sulaukė reikiamos specialistų pagalbos.

6 lentelė

Skirtingų ugdymo įstaigų tėvų nuomonės pasiskirstymas apie logopedo veiklą (4)

Teiginiai	Bendrojo lavinimo	Specialioji	Bendrojo lavinimo spec. grupė	H	p
Norėtų, kad su vaiku dirbtų individualiai	3,1	3,55	3,38	6,904	0,032
Norėtų, kad su vaiku logopedas dirbtų ne tik savo kabinete, bet ir grupėje	2,61	3,18	3,14	11,616	0,003
Norėtų dalyvauti logopedo vedamose pratybose	2,38	2,57	2,90	9,835	0,007
Norėtų, kad būtų sudarytos sąlygos aktyviau dalyvauti vaiko kalbos ugdyme	2,51	2,61	3,14	15,759	0,000
Vaikui skiriamas dėmesys tiek grupėje, tiek logopedinėse pratybose	2,4	3,11	2,88	17,723	0,000

Išanalizavus duomenis (žr. 6 lentelę), kai $p < 0,05$, paaiškėjo, jog labiausiai statistiškai reikšmingai duomenys skiriasi ties šiais teiginiais: „*Vaikui skiriamas dėmesys tiek grupėje, tiek logopedinėse pratybose*“, kai ($H = 17,723$; $p = 0,000$), „*Norėtų, kad būtų sudarytos sąlygos aktyviau dalyvauti vaiko kalbos ugdyme*“, kai ($H = 15,759$; $p = 0,000$), „*Norėtų, kad su vaiku logopedas dirbtų ne tik savo kabinete, bet ir grupėje*“, kai ($H = 11,616$; $p = 0,003$), „*Norėtų dalyvauti logopedo vedamose pratybose*“, kai ($H = 9,835$; $p = 0,007$), „*Norėtų, kad su vaiku dirbtų individualiai*“, kai ($H = 6,904$; $p = 0,032$). Paaiškėjo, jog aptariant visus klausimus gauti gana dideli beveik visų teiginių vidurkiai, kiek mažesni vidurkiai gauti bendrojo lavinimo įstaigos.

Apibendrinant visas tris ugdymo įstaigas gauta, jog dauguma tėvų norėtų, kad su vaiku būtų dirbama ir individualiai, ir grupėje, dėl to, kad nori daugiau dėmesio savo vaikui. Taip pat patys tėvai norėtų aktyviai dalyvauti šiuose užsiėmimuose. Kiek mažesni norai pasisakant šiais teiginiais tėvų iš bendrojo lavinimo įstaigos.

Didesnė dalis tėvų teigia, kad dažniausiai vaiko kalbos problemas pastebi šeimos nariai ir šeimos gydytojas, tik bendrojo lavinimo ugdymo įstaigoje logopedas dažniau tai daro. Visų įstaigų tėvai sutinka, kad, vaikui pradėjus lankytis pas logopedą, jo kalba pagerėjo, vaikas labiau pradėjo bendrauti, daugiau domėtis aplinka.

Bendrojo lavinimo ir specialiosios įstaigos tėvai sutinka, kad vaikas, turintis kalbos problemų, savarankiškai negali išmokti tarti garsų, vaikui yra sunkiau mokytis mokykloje. Tuo tarpu dauguma specialiosios grupės tėvų vis dėl to mano, kad vaikas, turintis kalbos problemų, gali savarankiškai išmokti tarti garsus ir sėkmingai mokytis mokykloje.

Pagalba vaikams dažniau yra teikiama, kurie ugdomi specialiojoje įstaigoje ir specialiojoje grupėje. Tėvų nuomone, jie stengiasi konsultuotis su specialistu, nors tos konsultacijos ir vyksta retai. Specialiosios ugdymo įstaigos ir specialiosios grupės auklėtinių tėvai bent kartą per mėnesį susitinka su logopedu, tuo tarpu bendrojo lavinimo įstaigos vaikų tėvai kas pusmetį konsultuojasi. Didžioji dalis visų įstaigų tėvų teigia, kad dažniausiai jie informaciją apie vaiko kalbos pasiekimus sužino konsultacijų metu ir per auklėtoją.

Bendrojo lavinimo ugdymo įstaigų tėvai dažniau domisi, kaip vaikui sekasi pratybų metu, tuo tarpu specialiosios įstaigos ir specialiosios grupės tėvams įdomu, kokie yra vaiko kalbos sutrikimai ir kaip juos būtų galima įveikti. Didžioji dalis tėvų norėtų gauti daugiau informacijos kaip patys galėtų padėti vaikams.

Dauguma tėvų retai dalyvauja vaiko kalbos ugdymo procese, susirinkimuose, vedamose pratybose, tačiau didesnė dalis tėvų sutinka, jog jie turėtų dalyvauti vaiko kalbos ugdyme. Tėvai kartais domisi logopedo veikla, tačiau dažniausiai kreipiamasi į specialistą, kai iškyla tam tikros problemos. Tėvai suinteresuoti stebėti logopedo vedamas pratybas, dar aktyviau dalyvauti įveikiant vaiko kalbos problemas. Tėvai norėtų, kad logopedas daugiau dirbtų su jų vaiku.

Visgi tėvai nepakankamai vertina logopedo, kaip specialisto darbą, nes logopedas ne visada pasiekia norimų rezultatų, tačiau džiaugiasi vaiko kalbos pagerėjimu. Dauguma tėvų pritaria, kad vaiko kalbos pasiekimai priklauso ir nuo logopedo, ir nuo vaiko galimybių.

Tėvai žino, kodėl vaikai lanko logopedines pratybas, vaikai jomis yra patenkinti. Tėvų nuomone, vaikai sulaukia reikiamos pagalbos, logopedas laiku pastebėjo vaiko kalbos problemas ir galimybes, todėl laiku sulaukė reikiamos specialistų pagalbos.

Išvados

1. Mokslinės literatūros šaltiniuose ir logopedo veiklą reglamentuojančiuose teisiniuose dokumentuose, logopedas apibrėžiamas kaip asmuo, įgijęs atitinkamą išsilavinimą, gebantis įvairiais būdais padėti asmenims, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Logopedas privalo įvertinti vaiko kalbą, numatyti darbo tikslus ir sudaryti kalbos sutrikimų įveikimo planus, vykdyti juos, bendradarbiaudamas su kitais pedagogais, tėvais. Ikimokykliniame amžiuje logopedinės pagalbos dėka įveikiama dislalija, bent iš dalies kalbos neišsivystymas, alalija, mikčiojimas ir kt.
2. Mokslinėje literatūroje vienareikšmiškai teigiama, kad šeima geriausiai pažįsta savo vaiką, todėl jos vaidmuo ugdymo procese turi didžiausią įtaką. Bendradarbiavimas su vaiko tėvais, kaip svarbiais ugdymo dalyviais, skatina pasitikėjimą vieni kitais, kuria abipusę pagarbą. Aktyvus tėvų įtraukimas ir jų dalyvavimas visame vaiko kalbos ugdymo procese iš dalies lemia tėvų nuomonę.
3. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad tėvai sutinka, jog jie turėtų dalyvauti vaiko kalbos ugdyme, tačiau retai dalyvauja šiame procese. Tik iškilus įvairioms problemoms, siekdami sužinoti, kaip vaikui sekasi pratybų metu, tėvai kreipiasi į logopedą. Tačiau didesnioji dalis visgi teigia norintys aktyviau įsitraukti į vaiko kalbos ugdymą.
4. Ne visi tėvai vertina logopedą kaip specialistą, nes ne visada įmanoma įveikti kalbos sutrikimus. Tačiau pritaria nuomonei, kad vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, reikalinga logopedo pagalba mokantis taisyklingai kalbėti, ir ją vertina teigiamai. Dauguma tėvų teigia, kad vaikui laiku pradėtos kalbos trūkumo įveikimo pratybos, laiku sulaukė reikiamos kitų specialistų pagalbos. Tėvai sutinka, kad vien logopedo darbo neužtenka. Siekiant geresnių kalbos rezultatų, svarbios ir vaiko galimybės.
5. Lyginant tėvų dalyvavimą įstaigų atžvilgiu, paaiškėjo, kad dėl žymesnių vaiko kalbos sutrikimų kalbos ugdymo procese aktyvesni ugdymo dalyviai yra specialiosios įstaigos ir specialiosios grupės tėvai nei bendrojo lavinimo įstaigos tėvai. Nepriklausomai nuo tėvų dalyvavimo vaiko kalbos ugdyme, dauguma visų įstaigų tėvų sutinka, kad logopedinė pagalba vaikams reikalinga. Vis dėl to, didžioji dalis specialiosios grupės tėvų mano, jog vaikas, turintis kalbos problemų, gali savarankiškai išmokti kalbėti ir sėkmingai mokytis mokykloje.

Rekomendacijos

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, pateikiamos tokios rekomendacijos:

tėvams:

- tėvai gali būti tokie pat pedagogai, kurie gali prisidėti prie sėkmingo vaiko kalbos ugdymo. Logopedinio darbo tęstinumas namuose užtikrintų sėkmingesnius kalbos ir komunikacijos sutrikimų įveikimo rezultatus.
- Su vaiko logopedu aptarti vaiko pasiekimus, stipriąsias puses, vaiko galimybes, nes tėvų patirtis, žinios ir gebėjimai ugdant vaiką prisidės prie kokybiškesnių specialisto kompetencijų ugdant vaiką.

Logopedui:

- ieškoti naujų tėvų įtraukimo į ugdymo procesą, informacijos suteikimo ir pasikeitimo ja būdų ir formų (organizuoti atviras veiklas, atviras dienas, individualius pokalbius, susitikimus, rengti ir pristatyti lankstinukus, atmintines tėvams, kaip jie gali prisidėti prie vaiko kalbos ugdymo, bendrauti su tėvais jiems suprantamais terminais, atkreipti dėmesį į vaiko kalbos ugdymo pasiekimus).
- Vesti atviras pratybas, kurių metu tėvai galėtų susipažinti su specifiniais logopedo darbo būdais ir metodais, kuriuos tėvai galėtų pritaikyti namuose ugdant vaiko kalbą.
- Organizuoti pratybas, kurių metu tėvai būtų mokomi ugdyti vaiko kalbą. Parodyti tėvams, kad per bet kokią veiklą, o ypač žaidimus, gali būti ugdoma ir plėtojama vaikų kalba.
- Plačiau tėvus informuoti apie kitų specialistų teikiamą pagalbą, jei vaikas turi ne tik kalbos sutrikimų.

LITERATŪRA

1. Aidukienė, T., Labinienė, R. (2003a). Vaikų turinčių specialiųjų poreikių ugdymo tendencijų apžvalga tarptautiniame bei Lietuvos švietimo reformos kontekste (1990 – 2002). J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p.31- 50). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Aidukienė, T., Labinienė, R. (2003b). Inkluzinio ugdymo sistemos link: „Mokyklą visiems“ kuriame bendraudami. *Šiaurės ir Baltijos šalių projektas „Mokykla visiems“: „Mokykla visiems“ kuriame šiandien* (p. 23 – 38). Vilnius.
3. Ališauskas, A. (2007). Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva. Šiauliai.
4. Ališauskas, A., (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas*, 1 (20), 119 – 130.
6. Ališauskienė, S. (2003). Teoriniai ankstyvosios pagalbos pagrindai ir praktinis realizavimas. S. Ališauskienė. (Red.) *Ankstyvasis ugdymas: dabartis ir perspektyvos* (p. 9 – 36). Šiauliai.
7. Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Monografija. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
8. Ališauskienė, S., Mikalajūnienė, J., Čegyte, D. (2007). Ekologinio požiūrio taikymas, tenkinant ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius poreikius. *Specialusis ugdymas*, 2(17), 107 – 119.
9. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2003). Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose). Tyrimo ataskaita. Šiauliai. www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (žiūrėta 2010 – 01 - 04)
10. Ambrukaitis, J. (1994). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo pokyčiai ir tempus programa. *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos: mokslinio – metodinio seminaro medžiaga* (6 – 15). Šiauliai.
11. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

12. Ambrukaitis, J., Antonovaitė, I. (2002). Komandinio darbo bruožai, tenkinant specialiuosius mokinių poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialiujų poreikių vaikų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 6, 5 – 17.
13. Ambrukaitis, J., Borisevičienė, T. (2007). Bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų ir tėvų požiūris į specialiojo pedagogo darbo efektyvumą. *Specialusis ugdymas*, 1 (16), 116 – 127.
14. American Speech – Language –Hearing Asociation (1995). Guidelines for practice in stuttering treatment. *Asha*, 37, 26 – 35.
15. Augis, R. ir kt. (Red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
16. Bagdonas, A., Brazauskaitė, A., Gevorgianienė, V., Girdzijauskienė, S., Kašalynienė, J.(2003). *Specialiujų poreikių vaikų integravimo problemos*. Ataskaita švietimo ir mokslo ministerijai. www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SPVIP_ataskaita.doc (žiūrėta 2010 -01 - 04).
17. Banevičienė, J. (2005). Pedagogų ir šeimos sąveika stiprinant vaiko socialinę kompetenciją ikimokyklinėje įstaigoje. D. Pakėnienė, D. Ramanauskienė, A. Tarasonienė (Sud.). *Prasmingas dialogas ugdytinių tėvais – vaiko sėkmingos socializacija prielaida*. Respublikinė mokslinė – praktinė konferencija (p. 21 – 24). Šiauliai: Liucijus.
18. Bankauskienė, N., Jegelevičienė, S. (2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, socialinė adaptacija: ekspertinis vertinimas. *Specialusis ugdymas*, 1 (14), 145 – 157.
19. Barkauskaitė, M., Grincevičienė, V., Indrašienė, V., Pūkinskaitė, R. (2001). Specialiujų poreikių vaikų ugdymas. Vilnius: VPU leidykla.
20. Brinkienė, E. (2001). Kalbos sutrikimai ir vaiko mokymosi rezultatai. Specialiujų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.36 – 38). Šiauliai.
21. Colombero, G. (2001). Vidinio išgijimo kelias. Vilnius.
22. Daniels, E. R., Stafford, K. (2000). *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas: specialiujų poreikių vaikų integravimas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
23. Dapkienė, S. (2002). Klasės auklėtojai ir tėvai – partneriai. Šiauliai: Littera.
24. Dell, C., W. (2000). Mokinių mikčiojimo šalinimas: vadovas logopedams. Šiauliai.
25. Dodge, T. D., Colker, J. L., Džeroman, C. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius.
26. Downey, D., Mraz, R., Knott, J., Knutson, C. (2002). Diagnosis and evaluation of children who are not talking. *Infants and Young Children*, 15 (2), 38 – 48.

27. Dugnienė, L. (1994). Diagnostikos tarnyba (VSĐT) specialiųjų poreikių vaikų integracijos procese. *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos: mokslinio – metodinio seminaro medžiaga* (p. 36 - 40). Šiauliai.
28. Elkins, J., Kraayenoord, Ch. E., Jobling, A. (2003). Parents' attitudes to inclusion of their children with special needs. *Journal of Research in Special Educational Needs*. Vol. 3, Nr. 2. (<http://www.isec2005.org.uk/isec/jorsen/JORSEN%20Article%201%20-%20ISEC%20Content.pdf>). (žiūrėta 2010 – 09 – 03).
29. ElZein, H. L. (2009). *Attitudes toward inclusion of children with special needs in regular schools (A case study from parents' perspective)*. *Educational Research and Review* Vol. 4 (4) (p. 164 – 172).
30. Epstein, J. (1995). School, family, community partnerships: caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*. 76. (9). P. 701 – 712.
31. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai.: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
32. Garšvienė, A., (1996). *Žymiai bei vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų bendravimo ir kalbos ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
33. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). Logopedija. Vadovėlis specialiosios pedagogikos fakultetų studentams. Kaunas: Šviesa.
34. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 295-311). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Garšvienė, A., Jankevičienė, V. (2002). Dizartrijos simptomatikos įvertinimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 93 – 104.
36. Geležinienė, R. (2006). Mokytojas kaip tyrėjas: koncerto operacionalizacija ir veiklos perspektyva ugdant emocijų ir elgesio problemų turinčius vaikus. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), 27 – 35.
37. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įtraukimo į vaiko ugdymo(si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje* (Publikuota daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007).
38. Gevorgianienė V. (2003). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 173-196). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Hallahan, D. P., Kauffman, J., M. (2003). Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius : Alma littera.
40. Hansen, A. K., Kaufmann, K. R., Saifer, S. (1997). Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis ugdymas. Vilnius: Lietus.

41. Ikimokyklinio ugdymo gairės. (1993). Programa pedagogams ir tėvams. Grainienė, V., Rimkienė, R (Sud.). Vilnius.
42. Ivoškuvienė, R., Kaffemanienė, I. ir kt. (2003). Sutrikusios raidos vaikų ikimokyklinės ugdymo gairės. Mokomoji knyga. I dalis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
43. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V., Valančiūtė, L. (2008). Specialiosios pedagogikos (logopedijos) studijų programos vertinimas logopedų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, Nr. 3 (18), 113 – 122.
44. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O., Suveizdienė, V. (1997). Ikimokyklinio amžiaus vaikų žymiai ir vidutiniškai neišsivysčiusios kalbos ugdymas. Šiauliai.
45. Jorutytė, I., Budreikaitė, A. (2005). Tėvų dalyvavimas ikimokyklinės įstaigos bendruomenės valdymo procese. *Pedagogika*, 76, 56 - 63.
46. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
47. Kaffemanienė, I., Šimaitienė, S. (2005). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo nuostatos ugdant neįgalų vaiką. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 49 – 53). Šiauliai.
48. Karvelis, V. (1994). Sutrikusio vystymosi asmenų korekcinis ugdymas ir jų socialinė adaptacija bei integracija Lietuvoje. *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos: mokslinio – metodinio seminaro medžiaga* (p. 84 – 90). Šiauliai.
49. Kasperavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (Sud.) (2002). Jūs ne vieni. Šeimoms, auginančioms specialiųjų poreikių vaikus. Vilnius: Garnelis.
50. Kontautienė, R. (2000). *Pedagoginio bendradarbiavimo sistemos plėtotė pradinėje mokykloje*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2000)
51. Lazarevic, E., Kopas – Vukašinovic, E. (2007). Cooperation between school and parents of SLI children. *Internacional Journal about Parents in Education 2007*, Vol.1, No. 0, 151 – 155.
52. Leišienė, A. (2007). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, ugdant specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo darželyje. *Specialusis ugdymas*, Priedas, 46 – 52.
53. Lietuvos Švietimo koncepcija. (1993). *Lietuvos švietimo reformos gairės*. (sud. Dereškevičius). Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
54. LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1999). *Informacinis leidinys*, 1 – 2 (56 – 57), (p. 1 – 5).
55. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2004 m. birželio 3 d. Nr. ISAK – 838. Vilnius. http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/04-06-03-ISAK-838.htm (žiūrėta 2010 - 06 – 30).

56. LR Švietimo įstatymas (2003). *Žin.*, Nr. 63 – 285.
57. Maras, P., Aveling, E. (2006, December). Students with special educational needs: transitions from primary to secondary school. *British Journal of Special Education*, 33, 1996 – 203.
58. Martišauskienė, D. (2008). Tėvų ir pedagogų požiūris į ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybę Kretingos lopšelyje – darželyje „Ažuoliukas“. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1 (17), 89 – 92.
59. Miltenienė, L. (2003). Tėvų vaidmuo tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius: tėvų ir pedagogų požiūrių divergencija. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
60. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 151 – 166.
61. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2005).
62. Miltenienė, L., Ruškus, J., Ališauskas, A. (2003). Tėvų, auginančių specialiujų ugdymosi poreikių turintį vaiką, nuostatų į dalyvavimą ugdymo procese struktūra ir raiška. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 24 – 37.
63. O' Connors U. (2009). *Parental Views on Inclusive Education For Children With Special Educational Needs*.
<http://www.nda.ie/cntmgmtnew.nsf/0/BAE0D64B062871C38025706600506DFA?OpenDocument> (žiūrėta 2010 – 10 – 16)
64. Padkauskienė, I. (2005). Tėvų vaidmuo tenkinant vaikų ugdymosi poreikius. D. Pakėnienė, D. Ramanauskienė, A. Tarasovienė (Sud.). *Prasmingas dialogas ugdytinių tėvais – vaiko sėkmingos socializacijos prielaida*. Respublikinė mokslinė – praktinė konferencija (p. 78 – 82). Šiauliai: Liucijus.
65. Perminienė, R., Urbonienė, D. (2005). Noriu aiškiai kalbėti: priešmokyklinio amžiaus vaikų fonologinių kalbos sutrikimų įveikimas. I dalis. Šiauliai: Liucijus.
66. Perminienė, R., Urbonienė, D. (2005). Noriu aiškiai kalbėti: priešmokyklinio amžiaus vaikų fonologinių kalbos sutrikimų įveikimas. II dalis. Šiauliai: Liucijus.
67. Persson, B. (2003). Kam reikia specialiojo ugdymo. *Inkliuzinis ugdymas užsienio mokslininkų akiratyje*. Straipsnių rinkinys, 15 – 24.
68. Roultsone, S., Peters, T. J., Glogowska, M., Enderby, p. (2003). A 12-month follow – up of preschool children investigating the natural history of speech and language delay. *Child: Care, Health and Development*, 29 (4), 245 – 255.

69. Ruškus, J. (2001). *Negalės psichosociologija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
70. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
71. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p.77 – 106). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
72. Sadeckienė, D. (2006). Mokytojų požiūris į pedagogų kompetenciją. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2006/pedagogika/Sadeckiene%20Dalia.pdf (žiūrėta 2010 – 11 – 09).
73. Schiller, P., B., Bryant, T.(2004). *Vertybių knyga: supažindiname vaikus su 16 svarbiausių vertybių*. Kaunas: Šviesa.
74. Silva, P. A., Mogree, R. Williams, S. M (1983). Developmental language delay from three to seven years and its significance for low intelligence and reading difficulties at age seven. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 25, 783 – 793.
75. Smith, B. J., Dempsey, J. L., Rous, B., Printz, P. (2003). Leadership Strategies for Supporting Children`s Social and Emotional Development and Addressing Challenging Behavior. Module 4. Denver: University of Colorado.
76. Stošiuvienė, K. (1996). Logopedinio darbo tęstinumas. *Vaikų, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ir suaugusiųjų neįgalių asmenų socializacija: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga* (p. 56 – 58). Šiauliai.
77. Strolaitė, S. (2003). Specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas. J. Ambrukaitis. (Sud.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 50-77). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
78. Šalkauskis, S. (1992a). Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga. Vilnius: Leidybos centras.
79. Šalkauskis, S. (1992b). Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. II knyga. Vilnius: Leidybos centras.
80. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). *Mokymais grupėse ir asmenybės kaita*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
81. The Salamanca Statement and framework for action on special needs education. Adopted by the world conference on special needs education Access and quality. (1994). http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF (žiūrėta 2010 - 04 – 12)
82. Turnbull, A. P., Turnbull, H.R. (1997). Families, professionals, and exceptionality: A special partnership. Upper Saddle River, NJ: Prentice – Hall, Inc.
83. Unčiūrys, J. (2000). Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas pradinėse klasėse. *Specialusis ugdymas*, 3, 97 – 100.

84. Ušeckienė, L. (2001). Tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimo nuostatos. *Pedagogika*, 54, 187 – 191.
85. Wanyera, S. (2004). *Collaboration Between Parents and Educational Assessment Teachers and Challenges Faced at the Centres in a Kenia City Setting*. Norway: University of Oslo.
86. Wilson, R. A. (2003). *Special Educational Needs in the Early Years*. London: Routledge Falmer.
87. Žutautienė, N. (2000). Padėkime mikčiojančiam vaikui. Kaunas: Vitae litera.
88. Балаева, В. И. (1997). Модельное обучение речевым навыкам старших дошкольников. Хрестоматия по логопедии. Под ред. Л.С. Волковой. Том 2, с., 122 – 131. Москва: ВЛАДОС.
89. Волкова, Г.А., Селиверстов, В. И. (2007). Заикание. *Логопедия*. Под ред. Л. С. Волковой. 198 – 262.
90. Гриншпун, Б. М., (1997). Дислалия. Хрестоматия по логопедии. Под ред. Л. С. Волковой. Том 1, с., 108 – 119. Москва: ВЛАДОС.
91. Зальцман, Л. М. (2006). Работа с родителями детейбимеющих нарушения зрения. *Дефектология*, 2, 31 – 35
92. Микляева, Ю. В. (2001). Активизация работы с родителями детей с общим недоразвитием речи. *Дефектология*, 4, 77 – 80.
93. Подобед, С. О. (2007). Положение о работе логопедического пункта ДООУ. *Логопед*, 16.
94. Хайртдинова, Л. Ф. (2005). О работе с родителями в специальном дошкольном образовательном учреждении. *Дефектология*, 1, 11 – 13.
95. Шайкин, А. П. (2004). Работа логопеда с родителями в условиях детской поликлиники. *Логопед*, 16.

Irma Rauckytė

Parental attitude towards the assistance of speech and language therapist

The Master's Degree Thesis

Summary

This master's work is carrying out theoretical analysis of speech and language therapists work, including the functions of speech and language therapists regulated in special education system, there is an evaluation of Lithuanian Republic special educational law basis in this work. Also this master work includes the meaning of speech and language therapist aid for children in preschool institution and the meaning of the partnership between parents and therapist.

The purpose of this work was to find out how parents, whose children have speech and communication disorders, appreciate the help of speech and language therapists. Therefore the analysis of statistics was carrying out (Kruskal – Wall test, χ^2 test).

This research involved 187 parents, who children go to comprehensive school or preschool institutions in Panevėžys.

The purpose of empirical part is how parents look to the help of the speech and language therapists for their children, how parents are included into training and how parents collaborate with therapists.

The prime conclusions:

1. Survey data showed, that parents agree to the fact that they should participate in their children's language education, but despite this parents rarely participate in this process. Parents apply to speech and language therapist if they see any problems, or if they want to know, how children are doing during the training. The best part of parents maintained, that they want play up more actively in child's speech and language training process.
2. The parents' estimation of therapist work is not absolutely positive, as it is not possible to overcome language difficulties. Even so parents approve, that the help of speech and language therapist are necessary for children with speech and language disorders. Moreover, parents say, that it is very important to provide speech and language training as soon as possible and also to provide the help of other specialists. The child abilities are also very important in pursuance of the results.
3. Comparing parents' involvement in education process in point of educational institutions emerged that parents, whom children are studding in training-school or special group are much more active in speech and language training process, than parents, whom children are studding in comprehensive school. Independent of parents involvement in training, most parents agree with the fact, that speech therapy is necessary. However, the best part

of special group parent think, that child with speech and language disorders may acquire their speech independently and successfully study at school.

Keywords: children with special educational needs, speech and language disorders, preschool education, participator of education: parents, speech and language therapists, collaboration.

PRIEDAI

ANKETA TĖVAMS

Gerbiami tėveliai, šios anketos tikslas yra nustatyti ir išnagrinėti logopedo teikiamos pagalbos efektyvumą ikimokyklinėse įstaigose. Jūsų požiūris padės objektyviai įvertinti logopedinę pagalbą, jos naudą vaikams, turintiems kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Geriau pažindami pozityvius ir negatyvius aspektus, galėsime siekti geresnių rezultatų.

Apklausa yra **ANONIMINĖ**, todėl anketoje **NEREIKIA** nurodyti nei **VARDO**, nei **PAVARDĖS**.

Apklausoje dalyvauja per 100 šeimų!

DĖKOJU UŽ PAGALBĄ IR LINKIU SĖKMĖS BEI KANTRYBĖS!

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto magistrantė Irma Rauckytė

Iškilus klausimams galite kreiptis telefonu: 8-613-61493
e-paštas: rauckyte@gmail.com

Pildyti pradėkite čia:

Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip:

Jūsų lytis: ☐ moteris, ☐ vyras.	Jūsų amžius: ☐ Iki 25 m. ☐ 26 – 30 m. ☐ 31 – 35 m. ☐ 36 – 40 m. ☐ 41 – 45 m. ☐ daugiau nei 46 m.
Jūsų išsilavinimas: ☐ nebaigtas vidurinis; ☐ vidurinis; ☐ specialusis vidurinis/ profesinis; ☐ aukštesnysis; ☐ nebaigtas aukštasis; ☐ aukštasis; ☐ aukštosios studijos (magistrantūra, doktorantūra); ☐ kita.....	Jūsų šeiminė padėtis: ☐ netekėjusi/nevedęs; ☐ ištekėjusi/vedęs; ☐ išsiskyrusi/išsiskyręs; ☐ našlė/našlys; ☐ kita.....
Jūsų vaikas lanko: ☐ bendrojo lavinimo ikimokyklinę ugdymo įstaigą; ☐ specialiąją ikimokyklinę ugdymo įstaigą;	Jūsų vaiko amžius, kuris lankosi pas logopedą: ☐ Iki 3 m. ☐ 4 – 5 m. ☐ 6 -7 m.

☐ bendrojo lavinimo ikimokyklinio ugdymo specialiąją grupę.	

Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip:

Kas pirmiausiai pastebėjo jūsų vaiko kalbos problemas: ☐ šeimos nariai; ☐ šeimos gydytojas; ☐ pedagogai; ☐ logopedas; ☐ kita.....	Jūsų vaikui nustatytas raidos sutrikimas: ☐ jei žinote, įrašykite _____ ☐ negaliu tiksliai pasakyti; ☐ nežinau iš viso.
Kaip jūs vertinate savo vaiko kalbą: ☐ vaiko kalba yra nesuprantama, jam reikia specialistų pagalbos; ☐ vaiko kalbą kartais suprantu, kartais nelabai; ☐ vaiko kalba yra suprantama, tačiau reikia logopedo pagalbos; ☐ vaiko kalba yra taisyklinga, jam logopedo pagalbos nereikia. ☐ kita.....	Pradėjus lankytis vaikui pas logopedą: ☐ vaiko kalba nepagerėjo; ☐ vaiko kalba tapo aiškesnė, taisyklingesnė; ☐ vaikas daugiau bendrauja su kitais žmonėmis; ☐ vaikas daugiau domisi aplinka, ją tyrinėja; pats noriai mokosi; ☐ kita.....
Kiek laiko jūsų vaikas lanko logopedines pratybas: ☐ 1 m. ☐ 2 – 3 m. ☐ 4 m. ir daugiau	Jūsų nuomone, ar gali vaikas, turintis kalbos problemų, savarankiškai išmokyti taisyklingai tarti garsus: ☐ taip ☐ ne ☐ nežinau
Jūsų nuomone, ar vaikas, turintis kalbos sutrikimų, gali sėkmingai mokytis mokykloje: ☐ manau gali; ☐ negali, nes susiduria su įvairiais mokymosi sunkumais; ☐ nežinau	Jūsų vaikui teikiama pagalba per savaitę: ☐ kasdien ☐ du kartus per savaitę ☐ tris kartus per savaitę ☐ kita..... ☐ nežinau
Vaiko kalbos pasiekimus su logopedu aptariate: ☐ kiekvieną kartą po logopedinių pratybų; ☐ kas antrą savaitę; ☐ kartą per mėnesį ☐ kartą per pusę metų; ☐ išvis neaptariu; ☐ kita.....	Logopedas Jus informuoja apie vaiko kalbos pasiekimus: ☐ konsultacijų metu; ☐ pokalbiais telefonu, laiškais; ☐ per auklėtoją; ☐ susirinkimų metu; ☐ kita..... ☐ neinformuoja visai
Susitikimų metu daugiau norėčiau sužinoti apie: ☐ vaiko kalbos sutrikimus ir jų įveikimo būdus; ☐ pažintinių procesų (atminties, dėmesio, mąstymo, suvokimo) tobulinimą; ☐ smulkiosios motorikos lavinimą; ☐ vaiko kalbos raidą; ☐ patarimų, kaip plėtoti vaiko kalbą; ☐ kaip vaikui sekasi pratybų metu; ☐ kita.....	Kaip Jūs prisidedate prie vaiko kalbos plėtojimo ir tobulinimo; ☐ naudojuosi logopedo patarimais; ☐ savarankiškai skaitau literatūrą apie vaiko kalbos sutrikimus; ☐ ieškau patarimų bendraudamas,(-a) su kitais tėvais; ☐ ieškau informacijos bendraudamas,(-a) su kitais specialistais; ☐ manau, tai logopedo pareiga ir neprisidedu prie kalbos tobulinimo; ☐ kita.....

Ką manote apie Jūsų dalyvavimą vaiko kalbos ugdymo procese?

PAVYZDYS: apibraukite Jums tinkantį atsakymą:

Mėgstu lankytis spektakliuose	Visada	Kartais	Niekada

APIBRAUKITE Jums tinkantį variantą. Atsakykite į kiekvieną klausimą:

Teiginiai	Visada	Kartais	Niekada
Dalyvauju įvertinant vaiko kalbą.	Visada	Kartais	Niekada
Domiuosi vaiko kalbos pasiekimais logopedinėse pratybose.	Visada	Kartais	Niekada
Dalyvauju susitikimuose, kuriuose sprendžiamos vaiko kalbos problemos.	Visada	Kartais	Niekada
Su logopedu aptariu vaiko kalbos pasiekimus logopedinėse pratybose.	Visada	Kartais	Niekada
Savo iniciatyva bendradarbiauju su vaiko logopedu.	Visada	Kartais	Niekada
Logopedo iniciatyva bendradarbiauju su specialistu.	Visada	Kartais	Niekada
Su logopedu aptariame darbo būdus, kuriuos geriausia taikyti ugdant vaiko kalbą.	Visada	Kartais	Niekada
Domiuosi logopedo skiriamomis užduotimis.	Visada	Kartais	Niekada
Dalyvauju vaiko kalbos ugdyme, vykdydamas logopedo skiriamas užduotis.	Visada	Kartais	Niekada
Dalyvauju logopedo vedamose pratybose.	Visada	Kartais	Niekada
Logopedas informuoja apie vaiko kalbos pažangą.	Visada	Kartais	Niekada
Auklėtojų dėka sužinau apie vaiko kalbos pasiekimus.	Visada	Kartais	Niekada
Logopedas, bendraudamas su manimi apie vaiko problemas ir pažangą, atskleidžia vaiko stipriąsias puses, mažiau kalba apie neigiamus dalykus.	Visada	Kartais	Niekada
Galiu kreiptis į logopedą, kai kyla įvairių problemų dėl vaiko kalbos.	Visada	Kartais	Niekada
Jaučiuosi nejaukiai atvykus konsultuotis su logopedu.	Visada	Kartais	Niekada
Teikiu pasiūlymus, kaip gerinti vaiko kalbos ugdymo procesą.	Visada	Kartais	Niekada
Keliu savo reikalavimus logopedui.	Visada	Kartais	Niekada
Drąsiai galiu reikšti savo nuomonę vaiko kalbos ugdymo klausimais.	Visada	Kartais	Niekada

Kokia Jūsų nuomonė apie logopedo veiklą?

PAVYZDYS: apibraukite Jums tinkantį atsakymą:

Mėgstu lankytis spektakliuose	NE	ne	taip	TAIP

APIBRAUKITE Jums tinkantį variantą. Atsakykite į kiekvieną klausimą:

Teiginiai	Tikrai NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai TAIP
Tai kvalifikuoti specialistai, kurie padeda ugdyti vaikų kalbos raidą ir įveikti kalbos sutrikimus.	NE	ne	taip	TAIP
Tai žmonės, dirbantys sudėtingą darbą, tačiau ne visada galintys pasiekti norimų rezultatų.	NE	ne	taip	TAIP
Žmonės, dirbantys gana paprastą darbą ir gaunantys pakankamai gerą atlyginimą.	NE	ne	taip	TAIP
Tik nuo logopedo priklauso vaiko kalbos pasiekimai.	NE	ne	taip	TAIP
Vaiko kalbos pasiekimai priklauso ir nuo paties vaiko.	NE	ne	taip	TAIP

Iš logopedo sužinau, kaip ugdyti vaiko kalbą.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas paaiškina, kodėl vaiko pasiekimai nėra tokie pastebimi kaip norėtusi.	NE	ne	taip	TAIP
Džiaugiuosi, kad logopedo pagalba gerėja vaiko kalba.	NE	ne	taip	TAIP
Žinau, kodėl mano vaikas lanko logopedines pratybas.	NE	ne	taip	TAIP
Vaikas noriai lanko logopedinius užsiėmimus.	NE	ne	taip	TAIP
Tenkina susitikimų laikas, konsultacijos, bendravimas.	NE	ne	taip	TAIP
Vartoja daug nesuprantamų sąvokų, sunku suprasti, apie ką kalbama.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas per vėlai pradėjo šalinti mano vaiko kalbos problemas.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas skiria mažai dėmesio vaiko kalbos ugdymui, pratybų laikas per trumpas.	NE	ne	taip	TAIP
Vaikas per mažai gauna reikiamos pagalbos iš logopedo.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas nėra būtinai, vaikas ir pats gali išmokti taisyklingai kalbėti.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas pats viską sprendžia apie vaiko kalbos problemas, su tėvais nesitaria.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas padėjo pastebėti vaiko kalbos problemas ir galimybes.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedo paskatintas, prisidedu prie vaiko kalbos ugdymo.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedas mažai teikia informacijos apie papildomą pagalbą vaikui kitose institucijose.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedui svarbi tėvų nuomonė vaiko kalbos ugdymo klausimais.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedo dėka, pastebėjus vaiko kalbos sutrikimus, sulaukiau reikiamos pagalbos iš kitų specialistų.	NE	ne	taip	TAIP
Logopediniame kabinete sukurta palanki aplinka ugdyti vaikui kalbai.	NE	ne	taip	TAIP
Aš turiu dalyvauti vaiko kalbos ugdymo procese.	NE	ne	taip	TAIP
Vaikas mažai įtrauktas į bendrus pasitarimus, kai kalbame su logopedu apie vaiko kalbos pasiekimus.	NE	ne	taip	TAIP
Mane tenkina vaiko kalbos pasiekti rezultatai dirbant su logopedu.	NE	ne	taip	TAIP
Logopedo teikiama pagalba atitinka individualius vaiko poreikius.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau, kad su mano vaiku dirbtų individualiai.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau, kad su vaiku logopedas dirbtų ne tik savo kabinete, bet ir grupėje.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau dalyvauti logopedo vedamose pratybose.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau, kad būtų sudarytos sąlygos aktyviau dalyvauti vaiko kalbos ugdyme.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau daugiau gauti informacijos apie pagalbą vaikui.	NE	ne	taip	TAIP
Norėčiau, kad būtų organizuojami bendri tėvų, kurių vaikai turi kalbos problemų, susitikimai.	NE	ne	taip	TAIP
Naudinga vesti logopedinius sąsiuvinius, kuriuose skiriamos užduotys.	NE	ne	taip	TAIP
Mano vaikui skiriamas didesnis dėmesys tiek grupėje, tiek logopedinėse pratybose.	NE	ne	taip	TAIP

DĖKOJU UŽ ATSAKYMUS!

TĖVŲ APKLAUSOS DUOMENŲ LENTELĖS

Duomenys apie respondentus

Apklausoje dalyvavusių tėvų demografiniai duomenys

1 lentelė

Tyrimo dalyvavusių tėvų lytis, N – 187 ir %

Tėvų lytis	N	Procentai
Mot.	158	84
Vyr.	29	16
Iš viso	187	100,0

2 lentelė

Tėvų ir ugdymo įstaigų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N – 187), %

Išsilavinimas	Ugdymo įstaigos tipas			Iš viso
	Bendrojo ugdymo įstaiga	Specialioji ugdymo įstaiga	Specialioji grupė	
Nebaigtas vidurinis	1	-	5	2
Vidurinis	26	7	21	20
Specialusis vidurinis, profesinis	30	32	26	29
Aukštesnysis	18	23	24	20
Nebaigtas aukštasis	-	11	5	4
Aukštasis	20	27	17	21
Aukštosios studijos	6	-	2	4
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0

3 lentelė

Vaiko amžiaus ir ugdymo įstaigos pasiskirstymas (N – 187), %

Vaiko amžius	Ugdymo įstaigos tipas			Iš viso
	Bendrojo ugdymo įstaiga	Specialioji ugdymo įstaiga	Specialioji grupė	
Iki 3 m.	4	9	26	10
4 – 5 m.	57	59	52	57
6 – 7 m.	39	32	21	33
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0